

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i zagranicą.

WYDAWNICTWO KRAKOWSKIEGO ODDZIAŁU
POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO

Redaktor: Prof. Un. Dr Ludomir Sawicki, Kraków-Belinki, Barska 41

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września.

Kraków, styczeń 1923 r.

Od Redakcji (*Avant - Propos*).

Z polecenia Zarządu Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego przystępujemy do nowego wydawnictwa geograficznego w Polsce, któreby udowodniło chęć pracy i żywotność nowo utworzonej placówki geograficznej w Polsce. Odrazu nasuwa się obawa, czy nowe to wydawnictwo periodyczne będzie miało dostateczne widoki rozwoju wobec stosunkowo niewielkiej liczby pracowników na niwie geografji w Polsce, wobec niezmiernych trudności wydawniczych doby obecnej i niedostatecznego zainteresowania szerszych mas w Polsce postęпами nauk geograficznych. Wszak wiemy, w jak ciężkich warunkach wychodzi „Przegląd Geograficzny“, wydawany przez naszą macierz w Warszawie; zdawało się, że na jeszcze większe trudności napotka nowe nasze wydawnictwo.

Mimo wszystko Zarząd doszedł do przekonania, że nowe czasopismo jest potrzebne i że powołanie go do życia nie tylko nie utrudni rozwoju innych wydawnictw geograficznych w Polsce, lecz raczej ułatwi im byt i podniesie ogólny poziom geografji w Polsce; postanowił bowiem poświęcić to nowe czasopismo wyłącznie przeglądowi ruchu geograficznego u nas i zagranicą. Śledzenie tego ruchu (a więc poczynań geografów i podróżników, pracy instytucyj geograficznych, najnowszych publikacyj) najbardziej przyczynić się może do pogłębienia zainteresowania geografją w kraju, lecz natrafia dziś na wyjątkowe trudności z powodu rozbitcia pracy geograficznej w Polsce na mało ze sobą komunikujące się ogniska oddzielne, jak i z powodu niedostatecznego zaopatrzenia ich w bieżącą literaturę zagraniczną. „Przegląd Geograficzny“ wychodzi tylko w dłuższych odstępach czasu, tak że kronika w nim, szczupła zresztą, jest zazwyczaj w chwili pojawienia się tomu już przestarzała. Poza tem wiadomości, dotyczące geografji krajowej, rozprószone są po niezliczonej ilości periodycznych i aperiodycznych wydawnictw, trudno dostępnych, zwłaszcza nauczycielowi lub sympatykowi geografji na prowincji. Od ruchu zaś zagranicznego jesteśmy od

czasu wielkiej wojny prawie zupełnie odcięci: z powodów przede wszystkim walutowych dochodzą zagraniczne wydawnictwa i czasopisma do kraju w bardzo szczupłej ilości. Nawet miasta uniwersyteckie rozporządzają niemi tylko w zupełnie niedostatecznej mierze. A przecież jeżeli dla kogo, to dla geografa, opisującego świat cały, zagraniczna literatura jest chlebem codziennym. Tylko wysiłkiem ogólnym i wspólnym możemy, choćby w skromnej mierze, utrzymać ten kontakt z nauką zagraniczną; „Wiadomości Geograficzne“ będą świadomym, zorganizowanym wysiłkiem w tym kierunku.

Z góry zrezygnowaliśmy z publikowania w „Wiadomościach Geograficznych“ rozpraw, notatek naukowych itd., pozostawiając je w całości innym wydawnictwom, jak „Przeglądowi Geograficznemu“ lub zamierzonemu przez T. N. S. W. wydawnictwu pedagogiczno-geograficznemu. W ten sposób można było przeprowadzić ekonomję sił i podział pracy, a zredukować nasze wydawnictwo, licząc się z obecnymi trudnościami wydawniczymi do skromnych rozmiarów zasadniczo jednego arkusza druku miesięcznie (tylko wyjątkowo niniejszy pierwszy numer wychodzi w objętości podwójnej). Kładąc nacisk na „Kronikę“ w najszerszym tego słowa znaczeniu, można było odciążyć inne, rzadko zresztą pojawiające się wydawnictwa, które obecnie — nie krępowane kroniką — będą się mogły pojawiać w dowolnych terminach i więcej miejsca poświęcić rozprawom naukowym. Publiczność zaś, otrzymująca w „Wiadomościach“ regularnie i w krótkich odstępach czasu treściwy przegląd wypadków ostatniej doby, łatwiej nawiąże nić z nauką geografji u nas i zagranicą, zerwaną wskutek wojny, a następnie wskutek odosobnienia naszego społeczeństwa od wysokowalutowego zachodu.

Momenty, właśnie wyłuszczone, będą miarodajne dla Redakcji „Wiadomości Geograficznych“. Chcąc myśli, wyżej wypowiedziane zrealizować, Redakcja oprzeć się musi na znacznej ilości sprawnie działających współpracowników w Polsce i zagranicą. Grono takie nie odrazu zorganizować można, nie odrazu ono będzie sprawnie funkcjonowało. Dlatego pierwsze zeszyty „Wiadomości Geograficznych“ będą niewątpliwie dalekie od zakreślonego ideału. Nie o pobłażliwość, ino o pomoc prosimy. Wierzmy mocno, że przeświadczenie o pożyteczności wydawnictwa zjedna nam licznych referentów i korespondentów w całej Polsce, a także zagranicą i pozwoli „Wiadomościom Geograficznym“ w sposób coraz to doskonalszy spełnić swą misję. Do takiej szeroko pomyślanej współpracy Redakcja — w interesie dobra ogólnego — jaknajserdeczniej zaprasza wszystkich, pracujących naukowo lub interesujących się geografją i prosi o regularne nadsyłanie wszelkich wiadomości o ruchu geograficznym. Wszelkie wiadomości, odnoszące się do personaljów geografów, do rozwoju wszelkich instytucyj dla geografji ważnych, do odczytów o treści geograficznej, wygłoszonych przy najrozmaitszych okazjach w towarzystwach pokrewnych, do kursów, zjazdów i kon-

gresów, do wycieczek, podróży i ekspedycji, wreszcie do nowych publikacji kartograficznych i książkowych o charakterze geograficznym będą skrzętnie zbierane i skrupulatnie podawane do wiadomości naszych Czytelników. Pragnięmy, by „Wiadomości Geograficzne“ stały się w ten sposób rodzajem „vademe-cum“ dla każdego badacza, nauczyciela i sympatyka geografji w Polsce, a równocześnie jednym z środków unifikacji naukowej wewnątrz państwa i ożywienia geografji rodzimej tchnieniem nauki światowej.

Od Administracji (*De l'Administration*).

Nakład i administrację „Wiadomości Geograficznych“ objęła Nakładowa Księgarnia Geograficzna „Orbis“, Kraków-Dębniki, ul. Barska 41, konto Poczty Kasy Oszcz. 148.788. Do niej skierować należy wszelkie polecenia i przesyłki pieniężne w sprawie prenumeraty. Ustalono cenę zasadniczą „Wiad. Geogr.“ po 0.25 od arkusza druku, którą celem uzyskania chwilowej ceny sprzedażnej pomnożyć należy przez mnożnik, obowiązujący w danym miesiącu, a ustalony przez Związek Polskich Księgarzy (informacji w tym względzie udzielić może każda księgarnia, mnożnik od 15 stycznia 1923: 20:10). O tej cenie sprzedażnej uzyskają członkowie Polsk. Tow. Geogr. opust, który w stosunku do uzyskanych na ten cel subwencji i wkładów ustali Zarząd Oddziału Krak. P. T. G. Na poczet prenumeraty Administracja przyjmuje dowolne kwoty, od których odpisywane będą należności za poszczególne zeszyty w miarę ich wysyłki.

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr.

(*Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géogr.*).

Oddawna dawał się w Krakowie odczuwać brak ośrodka, w którymby się skupiało życie i praca geograficzna grodu podwawelskiego. Dawnymi też czasy były poczynione próby około utworzenia towarzystw (jeszcze za czasów Rogozińskiego, później pod koniec XIX w. pracowano nad powołaniem do życia Tow. Handlowo-Geograficznego, dalej sekcji geograficznej w łonie Akademji Umiejętności, względnie jej Komisji Fizjograficznej, wreszcie sekcji naukowej w łonie Polsk. Tow. Krajoznawczego, Oddział Kraków), niestety bez konkretnego rezultatu. Dlatego zawiązał się za inicjatywą prof. Uniw. Jag. Ludomira Sawickiego w październiku 1922 mały Komitet Organizacyjny, złożony oprócz niego z prof. Uniw. Jag. Jerzego Smoleńskiego i lektora kartografji na Uniw. Jag. Stanisława Korbla, który postanowił powołać do życia Towarzystwo Geograficzne, związane — dla uniknięcia rozpraszania sił — organizacyjnie z Tow. Geograficznem w Warszawie.

Po odbyciu kilku posiedzeń, na których ustalono porządek dzienny Zebrania Organizacyjnego, projekt regulaminu Oddziału i inne przygotowawcze kroki, zwołano to Zebranie Organizacyjne Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego na dzień 25 listopada 1922, godz. 5-tą do wielkiej sali Instytutu Fizycznego U. J. Na zaproszenie Komitetu Organizacyjnego zebrała się w sali, bogato najnowszymi publikacjami przybranej, liczna publiczność, wśród której znaleźli się przedstawiciele Aka-

demji Umiejętności, Senatu U. J., szeregu Towarzystw Naukowych, zainteresowanych rozwojem geografji, dalej władz cywilnych i wojskowych, świata naukowego, akademickiego i szerszego obywatelstwa.

Po inauguracyjnym przemówieniu prof. Sawickiego, podkreślającym m. i. znaczenie społeczne i wychowawcze geografji oraz potrzebę orientowania się nie tylko w kraju ojczystym, ale w szerokim świecie, powitali powstanie Towarzystwa w serdecznych i pełnych głębokich refleksyj słowach: prof. Kazimierz Morawski, prezes P. Ak. Umiejętności imieniem naszej magistralnej instytucji naukowej, imieniem Senatu Uniw. Jag., a zarazem Tow. Przyrodników im. Kopernika oraz Tow. Botanicznego prof. U. J. Władysław Szafer, imieniem Tow. Historycznego prof. U. J. Władysław Semkowicz, imieniem Tow. Tatrzańkiego jego prezes inż. Czerwiński, nadto ustnie i pisemnie imieniem Tow. Geologicznego prof. U. J. Szajnocha, imieniem Polsk. Tow. Krajoznawczego prof. Węgrzynowicz, imieniem Dowództwa Korpusu i władz wojskowych pułkownik Becker, wreszcie Zarząd naszej macierzy w Warszawie.

W dalszym ciągu uchwalono przygotowany przez Komisję Organ. regulamin z drobnymi zmianami; po małej przerwie przyjęto do Towarzystwa zgłoszonych do tej pory 184 kandydatów na członków, poczem nastąpiły wybory władz Towarzystwa. Na propozycję Komitetu Organizacyjnego desygnowano na przewodniczącego przez aklamację znakomitego przyrodnika i podróżnika rektora Michała Siedleckiego, do Zarządu wybrano redaktora Dra Antoniego Beaupré, prof. gimn. Dra Edmunda Długopolskiego, prof. U. J. Dra Jana Nowaka, ks. Pawła Sapiehę, prof. U. J. Dra Ludomira Sawickiego i Dra Jerzego Smoleńskiego, jenerała - brygadiera Aleksandra Truszkowskiego oraz prof. Akademji Handlowej Dra Herkulana Weigta. Do Komisji Rewizyjnej wybrano inż. Czerwińskiego, prof. Henryka Pachońskiego i prof. U. J. Talko - Hryncewicz, do Sądu Tow. radcę Tadeusza Dybowskiego, prof. Dra Piotra Hrabyka i sędziego Dra Józefa Muczковского. Po dokonaniu wyborów objął przewodnictwo zebrań prof. Siedlecki i — podziękowawszy zebranym za wybór, a ustępującemu Komitetowi Organizacyjnemu za pracę — rozwinął program działalności Towarzystwa w kierunku odczytów, publikacyj, wycieczkowania i stworzenia pracowni naukowej. Po krótkich uwagach kilku obecnych członków, zabierających głos w sprawach ogólnych, rozeszło się Zebranie pod wrażeniem, iż, zakładając nowe ognisko pracy geograficznej w Polsce, zaspokojono potrzebę, odczuwaną przez świat naukowy i całe obywatelstwo Krakowa.

Na pierwszym posiedzeniu Zarządu, dnia 5 grudnia 1922, objął jenerał Truszkowski zastępstwo przewodniczącego, prof. Sawicki sekretarstwo, prof. Smoleński skarb, prof. Długopolski pieczę nad biblioteką i zbiorami, przyjęto dalszych 47 nowych członków. Ustalono jako tymczasowy adres Tow.: Instytut Geograficzny Uniw. Jag. Grodzka 64/II, gdzie członkowie Zarządu

pełnić będą dyżury codziennie od 6—7 wieczorem. Ustalono tymczasowy program akcji odczytowej:

6 grudnia zebr. publ. dyrektor Kamieński, Wrażenia z krainy Wschodzącego Słońca.

12 grudnia zebr. publ. prof. Uniw. Czekanowski (Lwów): Podróżnictwo i prądy kolonialne w środkowej Afryce.

20 grudnia zebr. fach. prof. Smoleński: Problem epigenezy, i prof. Sawicki: Zdjęcia wojskowe z pocz. XIX. w. w poł. Król. Polsk.

3 stycznia zebr. publ. prof. Kowalski: Skład etniczny świata muzulmańskiego.

10 stycznia zebr. publ. prof. Arctowski (Lwów:) Wspomnienia z mojej wyprawy antarktycznej.

24 stycznia zebr. fach. redaktor Beauprè: Wiadomości o wyprawie i losach Rogozińskiego.

7 lutego zebr. publ. prof. Goetel (Ak. Górn.): Z mojej podróży do Transkaukazji i Azji Mniejszej.

14 lutego zebr. publ. prof. Uniw. Siemiradzki (Lwów): Indjanie Połudn. Ameryki.

21 lutego zebr. fach. prof. Kowalski: Nieznana mapa świata Mahmuda z Kaszgaru.

7 marca zebr. publ. Dr J. Loth (Warszawa): Z mojej podróży po środkowej Ameryce.

14 marca zebr. publ. Dr Goetel: Wyprawa do Turkestanu.

21 marca zebr. fach. prof. Szafer: Klimat ziem polskich w okresie dyluwjalnym na podstawie ostatnich zdobyczy geografji roślin.

2 kwietnia zebr. publ. prof. Uniw. Jakubski (Poznań): Z wyprawy na Kilimandżaro.

19 kwietnia zebr. fach. prof. Uniw. Jag. Rozwadowski: Z badań nazw geograficznych.

Ustalono, że zebrania publiczne zwyczajnie odbywać się mają w sali Muzeum Przemysłowego, zaś zebrania fachowe w Instytucie Zoologicznym św. Anny 6. Na zebraniach fachowych pożądaną jest dyskusja naukowa i tam też odbywać się będą co miesiąc pokazy i objaśnienia nowości geograficznych. Dyskutowano uruchomienie komisyj fachowych, przede wszystkim komisji wojskowo-geograficznej i komisji historyczno-geograficznej. Wreszcie uchwalono wydawnictwo miesięczne „Wiadomości Geograficznych“ i nieokresowe „Biblioteki Geograficznej“, upraszając na redaktora prof. Sawickiego i powierzając mu nawiązanie kontaktu z Nakładową Księgarnią Geograficzną „Orbis“.

Grudniowe zebranie publ. zwycz. (6. 12 1922). W pięknej sali Muzeum Przemysłowego, przepelnionej po brzegi publicznością, która gromadnie przybywając na zebranie inauguracyjne zmanifestowała swoje zainteresowanie geografją i licznie też do Tow. przystąpiła, odbyło się pierwsze publiczne zebranie Tow. Przewodniczący prof. Siedlecki powitał prelegenta i obecnych. Po przedstawieniu obecnym przez sekretarza programu odczytowego Tow. na bieżący sezon i zaproszeniu ich na uroczystą

akademję ku czci W. Pola w dniu 8. 12. 22 prof. Kamiński, długoletni dyrektor obserwatorium morskiego we Władystoku i współpracownik hydrograficznego biura japońskiej marynarki, w dłuższym wywodzie skreślił obraz natury, ludu, historii, charakteru i zamierzeń Japonji. Z każdego szczegółu była ściśta osobista znajomość tych spraw, pogłębiona opanowaniem przez prelegenta języka i pisma japońskiego. Zwłaszcza sylwetki psychiczne i polityczne, uwagi społeczne, opisy natury i sztuki wzbudziły ogólne zainteresowanie, tembardziej, że wykład był bogato ilustrowany obrazami świetlnymi i pokazami, zgromadzonemi na ścianach i stołach. Huczniemi oklaskami dziękowano uczonemu prelegentowi.

Grudniowe nadzwyczajne zebranie publiczne (12. 12. 1922). Tow. skorzystało z przejazdu znakomitego antropologa i badacza Afryki, obecnego prof. Uniw. lwowskiego Dra Jana Czekanowskiego, by dać możność swym członkom zapoznania się z tym wybitnym podróżnikiem polskim. Prof. Czekanowski wprowadził zapomocą barwnego opisu i licznych własnych zdjęć świetlnych słuchaczy w oryginalny świat podróznikowej Afryki. Głównym celem wykładu było zaznajomienie słuchaczy z bardzo odmiennymi metodami organizowania wypraw w środkowej Afryce. Metody te są jednak w tak ściśtym związku z kulturą tubylców i z systemami kolonialnemi poszczególnych mocarstw europejskich, tu swe kolonie posiadających, że w opisach i obrazach prof. Czekanowskiego przeszła przed oczami słuchaczy przebogata skala różnych szczegółów, charakteryzujących nie tylko naturę kraju i jego mieszkańców, ale też struktury społecznej i warunków ekonomicznych tubylców, wreszcie stosunków politycznych. Publiczność zgromadzona licznie mimo późnego ogłoszenia zebrania, serdecznie i owacyjnie dziękowała światłemu podróżnikowi.

Grudniowe zebranie fachowe (20. 12. 1922) odłożono na styczeń z powodu wyjazdu na święta licznych członków.

II. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce. (*Mouvement Géographique dans le monde et chez nous*).

I. Personalia (*Renseignements personnelles*).

Nominacje: Behrman Walther, kartograf Instyt. Oceanogr. prof. nadzw. w Berlinie,

Bystroń, prof. Uniw. w Poznaniu, prof. zwyczajnym etnologji w Krakowie,

Eckert Maks, znany kartograf, zwyczajnym prof. politechniki w Akwizgranie,

Lencewicz Stanisław, prof. nadzw. Uniw. w Warszawie,

Volz Wilhelm w miejsce ustęp. prof. Partscha prof. zwyczaj. w Lipsku,

Waibel Leo, prof. zwyczaj. w Kolonji.

Odnaczenia: Blaas, prof. geologji, hon. członkiem Uniw. w Innsbrucku,

Fürst C. w Lund korespond. Tow: antrop. i etnol. w Berlinie,
Holwerda J. H. w Leyden, koresp. Tow. antrop. i etnolog.
w Berlinie,

Sawicki Ludomir, prof. U. J. w Krakowie, koresp. Instytutu
Meteor. w Warszawie,

Verbeck Marius doktorem honor. w Freiberg (Saks.).

Zmarli: Albert I. książę Monaco, 26. 6. 22, znakomity oce-
anograf i podróżnik, twórca sławnego Instytutu Oceanograficz-
nego w Monaco, autor licznych prac oceanogr., m. i. znakomitych
map batymetrycznych.

Dickson Henry Newton, 2. 4. 22, badacz północnego Atlantyku,
Dove Karol, sierp. 22, prof. geogr. kolonialnej i gosp. w Je-
nie, badacz Afryki i podróżnik.

Kückenthal Willy, 20. 8. 22, dyrektor Muzeum Zoolog. w Ber-
linie i podróżnik po krajach polarnych i oceanie Indyjskim.

Lumholz Karol, 8. 5. 22, znany podróżnik.

Moresby John, admirał, znakomity badacz poł.-wsch. wy-
brzeża Nowej Gwinei.

Shackleton Ernest 5. 1. 22 (ur. 1874 w Irlandji), służy w ma-
rynarce, zapala się do badań polarnych na ekspedycji polarnej
„Discovery“, wybiera się w Antarktydę 1908, pierwszy staje na
wulkanie Erebus, doszedłszy wśród wielkich trudów na odległość
100 mil do bieguna południowego (9. 1. 09) wraca w jeszcze
trudniejszych warunkach, bierze udział w wojnie światowej, osta-
tnio wybiera się na okręcie „Quest“ ponownie do Antarktydy,
umiera jednak nagle po drodze), jeden z wielkiej trójki angielskich
badaczy Antarktydy obok Scott i Bruce.

Sievers Wilhelm, Giessen, znany badacz Patagonji.

Sommier Stefan, 3. 1. 22, botanik-etnolog, badacz 1878
Laponji, 1880 Syberji, 1884/5 Przylądka Północnego.

Steeb, Freiherr von Christian, 8. 11. 22, b. komendant Inst.
Wojsk.-Geogr. w Wiedniu, zasłużony na polu kartografji Bałkanu
i Galicji.

Stelling Edward, 2. 6. 22, wicedyrektor Centr. Obserw. Fiz.
w Piotrogradzie, twórca obserw. geofiz. i meteorol. w Irkucku,
organizator sieci meteorolog. we wschodniej Syberji, dyrektor
obserw. w Tyflisie.

Tagancew W. N. prof. geogr. w Piotrogradzie.

Wilczek Jan hr., 27. 1. 22, znany podróżnik polarny, prezes
Tow. Geogr. w Wiedniu.

Wolkenhauer Wilhelm, 5. 5. 22, kartograf, założyciel Tow.
Geogr. w Bremie.

Stypendja: Rada Wydz. Filoz. Uniw. we Lwowie przyznała
stypendja naukowe im. prof. Romera Juljanowi Czyżewskiemu,
Anieli Chałubińskiej, Romanowi Jacykowi, Franciszkowi Mącz-
kowi.

II. Wykłady i odczyty (1922/3) (*Conférences*).

Kraków Uniwersytet: Sawicki Geografja gospodarcza,
Geografja polityczna, Europa nadatlantycka, Meteorologja i kli-

matologia, Smoleński Nauka o rzekach, Oceanografia, Geogr. fiz. Afryki, Banachiewicz Astronomia sferyczna, Wyznaczenie orbit, Astronomia praktyczna, Wybrane rozdziały z astronomii sferycznej, Kreuz Mineralogia ogólna, Petrografia, Szajnocha Stratygrafia, Geologiczna budowa północnej i wschodniej Europy, Geologiczna budowa Karpat wschodnich, Mikroskopowe oznaczanie skał osadowych karpaccich, Goetel Geologia ogólna, Krótki zarys paleontologii, Geologia historyczna, Nowak Paleontologia ogólna, Geologia naftowa, Problem wymierania gatunków, Zarys geologii Karpat, Korbel Kartografia, Talko-Hryncewicz Antropologia ogólna i szczegółowa, Anatomia antropologiczna, Metody badań antropologicznych, Klasyfikacja ras, Zboczenie urodzone i deformacja sztuczna.

Kraków Akademia Górnicza: Nowotny Geodezja, Bohdanowicz Geologia stosowana.

Lwów Uniwersytet: Arctowski Zmiany klimatów, Glaciologia, Romer na urlopie, Bujak Geografia historyczna, Dunikowski Oblicze ziemi, Weyberg Krystalografia, Mineralogia, Petrografia, Siemiradzki Fauna kopalniana utworów jurajskich w Polsce, Paleontologia szczegółowa, Ernst Wyznaczanie dróg planet i komet, Czekański Antropologia, Antropologia etniczna, Wstęp do biometrii.

Poznań Uniwersytet: Pawłowski: Morfologia, Zarys geografii gospodarczej i społecznej, Wrzosek: Antropologia, Wójcik: Zjawiska górotwórcze i tektonika, Pokłady węgla, Friedberg: Pokłady zwierząt bezkręgowych, Krótki zarys paleontologii roślin, Smosarski: Meteorologia, Aerologia, Jakubski: Zarys zoogeografii ogólnej.

Warszawa Państw. Instytut Geologiczny: 19. 12. 22: Fleszarowa: Z geologii okolic Ostrzeszowa, Wołoszowicz: O grzędach morenowych ziemi Narockiej i granicy drugiego zlodowacenia w dorzeczu Wilji. 9. 1. 23. Kuźniar: Badania geologiczne w okolicy Dobczyc, Mazurek: O piaskowcach górnourajskich na południowym zboczu gór świętokrzyskich, Nowe dane o cenomanie i turonie niecki Nidziańskiej, Czarnocki: Budowa geologiczna okolic Buska w związku z kwestją solanek tego obszaru. 23. 1. 23. Kuźniar, Złoża rud żelaznych w okolicach Nieklania, Passendorfer: Sprawozdanie z prac letnich, Premik: Wyniki badań geologicznych w okolicy Wielunia.

Kraków P. Tow. Geologiczne. 19. 11. 22. Nowak i Goetel: Z kongresu geologicznego w Brukseli; 17. 12. 22. Szajnocha: Budowa geologiczna okolicy Istebnej; 16. 1. 23. Nowak: Stosunek Podola do Karpat; 13. 2. 23. Świdorski: Z tektoniki Karpat wschodnich; 13. 3. 23. Czarnocki: Metody obliczania zapasów złóż ropnych i zastosowania ich do głównych pól naftowych w Rosji; 10. 4. 23. Premik: Spostrzeżenia geologiczne z powiatu Wieluńskiego.

Warszawa Sekcja Geograficzna T. N. S. W. 27. 10. 22. Poniatowska: O powstawaniu lądów według teorii Wegenera. 29. 11. 22. Poniatowska: Bryce Republiki poł. Ameryki.

Rylke: Geogr. Zft. 1922. 10. 1. 23. Folak: O książce Berga Geographisches Wanderbuch, Rylke: Pet. Mitt. 1922.

Kraków Koło Geografów St. U. J. 12. 11. 22. Smoleński: Wycieczka na Krzemionki. 16. 11. 22, Sawicki: Geografia a geologia. 23. 11. 22. Niemcówna: Najnowsze prądy w współcz. literaturze antropogeograficznej francuskiej. 7. 12. 22. Kubijowicz: Szałaśnictwo w Karpatach. 14. 12. 22. Czalczyńska: Jak patrzeć na skupienia ludzkie.

Poznań. 2. 11. 22. Rektor Świącicki: Układ narodowościowy na kresach wschodnich.

II. Wycieczki (Excursions).

Kraków. Uniwersytet: 21—24. 4. 22. Kotlina Sandecka—Pieńiny—Spisz—Podhale. 13—15. 5. 22. Sandomierskie—dol. Kamiennej. 3—5. 6. 22. Beskid Wadowicki i Śląsk Cieszyński. 25. 6.—2. 7. 22. Podole—Pokucie—Karpaty Wschodnie.

Kraków. Kursa geograficzne wakacyjne. 29—31. 7. 22. Kras Krakowski—Olkusz—pustynia Błędowska. 3—6. 8. 22. Górny Śląsk. 12—17. 8. 22. Zagłębie Krośnieńskie, Gorlickie, Tatry.

Lwów. Uniwersytet: maj 22. Sandomierskie i Św. Krzyskie. *Czerwiec 22.* Dolina Prutu. *Lipiec—sierpień 22.* Badania kontaktu kredy i miocenu na krawędzi Podola. *Wrzesień 22.* Tatry.

Poznań. Uniwersytet: czerwiec 22. Łysogóry i Sandomierskie.

IV. Kursy (Cours).

Wakacyjny kurs dla nauczycieli szkół średnich, 3. rok, w Krakowie 22. 7.—17. 8. 22. pod kierownictwem prof. Uniw. Jag. L. Sawickiego, uczestników 29, wykłady: Sawicki (Ważniejsze zagadnienia antropogeografii i Antropogeografia ziem polskich), Smoleński (Ważniejsze zagadnienia geografiki i Geografia fizyczna ziem polskich), Żurowski (Zagadnienia geograficzne w prahistorji) i Niemcówna (Metodyka nauczania geografji w szkołach średnich), wycieczki obacz wyżej.

Kurs Krajoznawczy ziemi Sandomierskiej, zorganizowany z inicjatywy Oddziału Sandomierskiego P. Tow. Krajoznawczego 8—23. 8. 22. pod kierunkiem prof. Patkowskiego. Wykłady: M. Chelińska (Zarys geologiczno-geograficzny Sandomierszczyzny), Dziubałowski (Flora), Wł. Antoniewicz (Prahistorja), J. St. Bystroń (Ludoznawstwo), K. Tymieniecki (Osadnictwo), ks. Wyrzykowski (Historja), Nitsch (Dialekt), Chrościechowski (Architektura), Jakobson (Rolnictwo), Kawczak (Hodowla), Andrzejewski (Ruch współdzielczy), Hajkowski (Spółdzielnie kredytowe), Kostecki (Szkolnictwo), połączone z licznymi wycieczkami przyrodniczymi, ludoznawczymi, archeologicznymi, zabytkowymi, gospodarczymi. Połączono z kursem wystawę fotograficzną, zapoczątkowano zbiory, zielnik, zbiór geologiczny, etnograficzny i dialektyczny, przygotowuje się wydanie monografji terytorjalnej ziemi Sandomierskiej.

Kurs geografji dla nauczycieli szkół powszechnych i wydzielonych w Krakowie trwa przez cały rok 1922/3, prowadzi Dr. St. Niemcówna.

V. Towarzystwa i nowe czasopisma (*Sociétés savantes et revues nouvelles*).

Bruksela: W czasie trwania „Conseil international de recherches scientifiques“ zawiązano „Union géographique internationale“.

Lipsk: Na zjeździe niemieckich seismologów 21. 9. 22 postanowiono powołać do życia Niemieckie Towarzystwo Seismologiczne.

Warszawa: Zawiązano oddział miejscowy Polsk. Tow. Geologicznego.

Pekin: 23. 3. 22 założono Chińskie Tow. Geologiczne.

Giessen: Tow. für Erd- und Völkerkunde podjęło znowu swe czynności.

Warszawa: Sekcja geograficzna przy T. N. S. W. w Warszawie wybrała na przewodn. asystenta geologii Czekalskiego, zast. Poniatowska, sekr. Zajdlerówna.

Kraków: Koło Słuchaczy geografii U. J. wybrało na r. 1922/3 na przew. Dr. Mrązkównę, zast. Wł. Kubijowicza, sekr. W. Nussbauma, biblj. Czajczyńska, Gwiżdża, skarbnika Grządziela, gosp. Krzysztofa i Łopatyńską.

Tokio: Japanese Journal of Geology and Geography, 1922.

Berlin: Die Reichsbahn, 1922.

Brunświk: Die Neue Geographie, Vierteljahrsschrift für künstlerische Geographie und für Freunde freier Forschung im Leben der Länder und Völker.

VI. Zjazdy (*Congrès*).

Bydgoszcz: Na drugim zjeździe doświadczalników rolnych, który się odbył w lipcu 1922, postanowiono utworzyć stałą sekcję gleboznawczą przy mającym się utworzyć Związku doświadczalników polskich.

Kraków: 8. i 9. 12. 22. obrady V. Zjazdu Państwowej Komisji ochrony przyrody pod przewodnictwem prof. Szafera przy współudziale Min. W. R. i O. P. (Miklaszewski), grona konserwatorów zabytk. przedhistor. (Antoniewicz), kuratorów ochrony w Warszawie (Janowski), we Lwowie (Pawlikowski), w Poznaniu (Kulesza), krak. członków komisji i zaproszonych działaczy. Ze sprawozdania podkreślamy: zrealizowanie projektów czterech rezerwatów w puszczy Białowieskiej, opracowanie projektu rezerwatu w Pieninach, projekt ochrony doliny Prądnika, Tatr, zrealizowanie dwu rezerwatów w Jakkicach i Bogucicach, rezerwat w Karpatach wschodnich, ochrona różnych roślin i drzew, ryb (łososia), ptaków, bobra, ocalenie dla Polski ostatnich 5 żubrów w Puszczynie. Najbliższym zadaniem jest rozszerzenie działalności komisji na Śląsk Górny, przystąpienie do międzynarodowej organizacji ochrony przyrody, porozumienie z Czechosłowacją celem wspólnego chronienia zabytków przyrody w Tatrach, przystąpienie do Międzynarodowej Komisji Ochrony Przyrody w Szwajcarii (delegat prof. Smoleński). Na międzynarodowy Zjazd Ochrony Przyrody (1923 w Paryżu) wydelegowano również prof. Smoleń-

skiego. Uchwalono zaprosić do uczestniczenia w komisji prof. M. Siedleckiego (Kraków), Krzemienieckiego (Lwów), Kreutza (Kraków), Łabendzińskiego (Cieszyn), Sławińskiego (Wilno), Limanowskiego (Warszawa). Delegatami Komisji wybrani zostali: Kulmatycki (Bydgoszcz), Kwiatkowski (Toruń), Topolski (Nakło), Mikulski (Bydgoszcz).

Poznań: *III. Targ Poznański* odbędzie się w terminie 29. 4. do 5. 5. 1923.

Gdańsk: W dniach 8—15. 10. 22. urządził „Der deutsche Heimatbund und die deutschkundliche Gesellschaft“ Tydzień Niemiecki (*Deutschkundliche Woche*), w czasie którego referowali: Braun, Die Grenzlanddeutschen östlich des Korridors, Hennig, Das Seelenleben der europ. Ureinwohner, Keyser Ostmarkenforschung und Sprachgeschichte.

Kairo: Komitet wykonawczy 10. Kongresu Międzynarodowego Geografji zadecydował zwołać *11. Międzynarodowy Kongres Geografji i Etnografji* z okazji 50-lecia Tow. Geogr. Egipskiego do Kaira na marzec 1925. Protektorat przyjął król Fuad I., na czele Komitetu Organizacyjnego stanął b. prezydent ministr. Adley Yegen Pasza i przew. Tow. Geogr. Egipskiego George Foucart. Adres Komitetu: Rue Cheikh Youssef 45, Le Caire.

Rzym: Odbyło się w maju 1922 pierwsze ogólne zebranie „*Union géodesique et géophysique internationale*“.

Florencja: Wyszło sprawozdanie 8. Zjazdu geograficznego włoskiego 29. 3.—6. 4. 21 p. t. *Atti dell' 8 Congresso geografico italiano*, Florencja 1922, 377, zawierające z większych referatów: Mori, La geografia nell' opera di Dante, De Agostini, I miei viaggi nella terra del Fuoco, Ferrero, L'Opera dei soldati italiani in Albania durante la guerra.

Marsylja: Z okazji wystawy i zjazdu kolonialnego francuskiego odbył się 22.—28. 9. 22. pod przewodnictwem księcia Bonaparte „*Semaine internationale*“ z geograficznymi wycieczkami.

Rio de Janeiro: W dniach 20—30. 8. 22. odbył się *20. Międzynarodowy Kongres Amerykanistów* z licznymi referatami na temat amerykańskiej etnologji, archeologji i dialektologji, pod przewodn. Dra Joaxo Teixeira Soarez. W związku z tem odbyły się wycieczki do Minas Geraes, Sao Paulo, Espiritu Santo i Sta Catharina.

Lipsk: *Zjazd niemieckich przyrodników i lekarzy*, 17—24. 9. 22. Geografja słabo reprezentowana. Odczyty geograficzne: Walther J. Fortschritt und Rücktritt in der Geologie, Hellmann Deutschlands Klima, Sven Hedin Das Hochland von Tibet und seine Bewohner, Merz Die allgemeine ozeanische Zirkulation, Scheu Die heutige und tertiäre Riasküste auf Sardinien und Korsika, Wiechert Ueber den Aufbau des Erdkörpers, Gutenberg Zwei neue Methoden zur Feststellung der Erdbebentiefe, Zehnder Sonne und Sonnenfleckenperioden.

Wrocław: *21. Zjazd niemieckich geografów* zapowiedziany na 20—27. 5. 23. obrat jako główne tematy obrad: Śląsk i zabór pruski (Ostmark), Niemiecka kolonizacja we wschodniej Europie, Badania mórz Niemieckich i Śródziemnego.

VII. Obchody (*Manifestations et accadémies*).

Kopernik: Z okazji 450-lecia urodzin Kopernika przygotowują się w całej Polsce, a w szczególności w Toruniu jako miejscu urodzenia i w Krakowie jako miejscu wychowania Kopernika, ale także w Niemczech, a nawet w Czechach (roszczących sobie pretensje do Kopernika) liczne obchody i manifestacje. W Toruniu ma być wmurowana pamiątkowa tablica w domu, zakupionym przez Komitet Obchodowy, w którym w dalszym ciągu będzie urządzone Muzeum Kopernikowskie. W Krakowie przygotowują się uroczystości w auli Uniwersytetu Jagiellońskiego przy współudziale P. Akademii Umiejętności, a znakomity znawca i badacz prof. Birkenmajer przygotowuje szereg naukowych i popularnych publikacji.

W. Pol: Dnia 2. grudnia 1922 minęło 50 lat od śmierci pierwszego na Uniw. Jagiell. i wogóle na uniw. polskim profesora geografii Wincentego Pola. Koło Geografów Sł. U. J. uczciło jego pamięć uroczystą akademją, która odbyła się w auli Uniwersytetu dnia 8. 12. o godz. 12-tej. Przewodniczył rektor Uniw. Wład. Natanson, po jego zagajeniu przemówił imieniem Krak. Oddz. P. Tow. Geogr. jego prezes prof. Siedlecki, poczem prof. Sawicki, drugi z rzędu następca W. Pola na katedrze geografii w Krakowie, scharakteryzował jego działalność naukową i zasługi. Po produkcjach Chóru akademickiego, który odśpiewał pieśni W. Pola, m. i. wyjątki z Pieśni o ziemi naszej, Dr. Stanisława Niemcówna poświęciła wspomnienie W. Polowi jako nauczycielowi i przyjacielowi młodzieży akademickiej. Piękną akademję, na którą publiczność krakowska i świat naukowy gromadnie przybyli, zakończyła podniosła deklamacja z „Północnych stoków Karpat“, wygłoszona przez art. teatru miejskiego.

VIII. Ekspedycje (*Expéditions*).

a) Europa (*Europe*).

Polesie: W sierpniu 1922 odbyła się wyprawa naukowa na Wołyń i Polesie celem przeprowadzenia badań gleboznawczych. W skład ekspedycji weszli: Miklaszewski (Warszawa), Terlikowski (Poznań), Golonka (Lwów), Mieczynski, Sokołowski, Starzyński, Wroński (Puławy). Po odbyciu wspólnej drogi Kowel—Włodzimierz uczestnicy wyprawy rozbili się na trzy kolumny: pierwsza odbyła drogę Włodzimierz, Luboml, Switeż, Brześć n. B., Ratno, Bucyń, Kowel. Druga: Włodzimierz, Gorochów, Beresteczko, Łuck, Rożyszczce, Hołoby, Mielnica, Kaszówka, Lubaszówka, Krymno, Pniewno, Kowel. Trzecia: Włodzimierz, Torczyn, Łuck, Ołyka, Silno, Kołki, Maniewiczze, Leszniewka, Ugrynicze, Pniewno, Kamień Koszyrski, Serechowicze, Maciejów. Wyprawa, subwencjonowana przez Minist. Rolnictwa i Urząd Ziemi, trwała 40 dni.

Rosja: Obruczew donosi, że w r. 1918 przeprowadzono badania doliny Wyczegdy, w r. 1920/21 badała państw. ekspedycja etnograficzna do Ostjaków i Samojedów obszar między Pieczorą i Obem, a w r. 1920/21 zbadano półwysp Kola pod względem geol., morfol., magnet., hydrogr., botan. i zoolog.

Nowa Ziemia. 1921 prof. Olaf Holte dahl badał Nową Ziemię, a zwłaszcza okolice Matoczkin Szaru (skartografowaną w 1:150.000), fjordu Naszigin (1:100.000), stwierdził charakter półwyspowy krainy Pankatiew, uważanej dotąd za wyspę, wreszcie czynił starania o nawiązanie stałych stosunków z Samojedami zapomocą telegrafu bez drutu.

b) A z j a (Asie).

Mt. Everest: na pierwszym planie zainteresowania ogólnego znajduje się od roku ekspedycja na najwyższy szczyt ziemi. Wysiłki r. 1921 skierowane były ku temu, aby utworzyć przystęp do podnóża góry, założyć stacje pomocnicze, poznać naturę i okoliczności, wśród których trzeba się będzie wspinąć na Everest. Tegoroczna ekspedycja, złożona z doskonale pod każdym względem przygotowanych alpinistów-geografów (Morshead, Mallory, Finch, G. Bruce, Longstaff, Noel, Wakefield, Somervell, Strutt, Morris, Norton, Crawford i kilkunastu tragarzy) wyruszyła pod przewodnictwem generała Bruce 26. III. 22 z Dardjilling, dotarła 6. IV. do Phari, 12. IV. do Kampa Dzong; dalsza droga prowadziła przez Tinki, Shekar, Pang-la do doliny Rongbuk, gdzie założono obóz podstawowy 30. IV. Stąd wyruszyli na pierwszą wyprawę na Everest Strutt, Longstaff, Morshead i Norton, zakładając pomocnicze stacje I na wysokości 17600 stóp dnia 1. 5., stację II na 19500 stóp dnia 6. 5., stację III na 21000 stóp 8. 5., stację IV na grzbiecie Chang-la na wysokości 22000 stóp 13. 5., stację V w 25000 stóp 20. 5. i dotarli wreszcie 21. 5. bez użycia zbiorników tlenu do wysokości 26800 stóp (8174 m). Tu zawrócili, nie dla braku sił, li-tylko z obawy o uniemożliwienie sobie odwrotu.

Drugą próbę wykonali Finch i G. Bruce. Po wielkich trudnościach i założeniu w 25.500 stóp stacji VI dotarli, już wśród najgorszych warunków pogody i bliscy wyczerpania, korzystając z zbiorników tlenu, do 27.200 stóp (8296 m), zdobywszy w ten sposób na razie rekord wysokościowy.

Trzecia pyprawa, złożona z Somervell, Mallory, Finch, Wakefield, Crawford i kilkunastu znakomitych pomocników, wyruszyła z podstawy 3. 6. 22. Zaraz po wyjściu zerwała się 36-godzinną zawierucha śnieżna — okres niebezpiecznych mussonów letnich nastąpił. Finch zawrócił, inni dotarli z trudem 5. 6. do stacji III. Postępujących dalej spotkała 7. 6. wielka katastrofa: lawina świeżego śniegu porwała 14 osób, wśród nich Mallory, Somervell i Crawford. Część uratowano, 7 jednak osób przypląciło wyprawę życiem. Wobec beznadziejności wyjścia na szczyt w okresie opadów, związanych z mussonem letnim, przerwano wyprawę, zwinięto obóz główny w połowie czerwca i z niemałymi trudnościami wrócono do Indji. Pierwotne zamiary Komitetu Ekspedycji na Everest ponowienia prób dalszych jeszcze w jesieni 1922 unicestwiło zupełne wyczerpanie wszystkich uczestników wyprawy wiosennej. Wyprawa na Everest, która tego roku doprowadziła do zdobycia wysokości 8300 m, będzie więc po-

nowioną w r. 1923 z oparciem się na doświadczeniach tegorocznych, które wykazały, że nie tyle trudności fizjologiczne, ile klimatyczne należy przełamać i że byłoby może bardziej wskazanem dobywać szczytu nie okrężną drogą przez wschodni lodowiec Rongbuk, lecz prosto przez lodowiec główny tej nazwy.

Tybet: 14. 7. 22 wyruszyła z Londynu grupa angielskich buddhistów celem dokładnego poznania Tybetu, ziemi, ludu, a przede wszystkim klasztorów i bibliotek dla dokładnego zbadania liturgji buddhistycznej.

Tybet: Sven Hedin organizuje na 1923 nową wyprawę na 3—4 lata do Tybetu celem zbadania źródeł wielkich rzek chińskich. Z powodu nieprzyjaznego stosunku do Anglii ekspedycję tą skieruje przez Chiny.

Mongolja: Tu bawi trzecia ekspedycja amerykańskiego Museum of Natural History w Nowym Yorku i znalazła na połud.-zachód od Urga pokłady kredowe i trzeciorzędowe z resztkami ssaków i dynosaurów.

Yun-nan: Generał-brygadjer George Pereira, podróżujący już od dłuższego czasu po wnętrzu Chin, ma zamiar posunąć się z Tan-gar (w zach. Kan-su) przez wschodni Tybet na południe do Yun-nan. Daje dokładne wiadomości o obecnem ogólnem rozprzężeniu politycznem we wnętrzu Chin.

Yun-nan i Se-czuan: John Walter Gregory, prof. geol. Uniw. w Glasgowie, podjął ze swym synem Christophorem przy końcu marca 1922 podróż z Birmy do zach. Chin (prow. Yun-nan i Se-czuan) dla zbadania, czy w zach. Chinach chodzi o młode himalajskie ruchy górotwórcze, czy o stary system górski.

Kamczatka: Bawi tu szwedzka ekspedycja. W lecie 1921 zajmowała się w środk. Kamczatce badaniami zool. i geograf., przyczem zbadano także dokładnie jezioro Kronockie i okolice. W międzyczasie Hultén i jego żona zbadali południową Kamczatkę pod względem fitogeograficznym, wyszli także na dwa wulkany (Opala, Szadutka). W zimie 1921/2 wykonano ekspedycję na saniach do półn. Kamczatki aż po Tigilsk, by bliżej poznać Kamczadałów, Korjaków i Lamutów, przyczem nagromadzono znaczne zbiory etnograficzne.

c) Afryka (*Afrique*).

Maroko: Korpus okupacyjny francuski dokonuje obok działań wojskowych także dużo badań naukowych. M. i. zebrano 7000 aerofotografji, które umożliwiły nakreślenie mapy niedostępnego masywu Beni-Urain.

Sahara: bawi tu ekspedycja szwedzka O. Olufsena.
„ Bruneau de Laborie przeszedł z polecenia Ministerstwa Kolonialnego i Tow. Geograficznego w Paryżu francuską Saharę od Lagos do Algerji. Po drodze badał on jezioro Cad celem uprawy bawełny.

Sudan: Sir Philip Brocklehurst, towarzysz Shackletona w jego podróży do Antarktydy, podjął 1919/20 podróż z zach. Darfur do jeziora Cad i dalej do Lagos, korzystając z drogi „pielgrzymów“ mahometańskich z Sudanu do Mekki.

Kongo: wróciła szwedzka ekspedycja zoologiczna ks. Wilhelma z bogatymi zbiorami etnograficznymi i zoologicznymi. Zwiedziła Kongo belgijski, wulkan Kirunga, jeziora Wiktorji, Kiwu i Edwarda.

d) Australja i Oceanja (*Australie et Océanie*).

Australja: Bracia Mac Callun i kapitan White odbyli automobilem drogę Adelaide - Port Darwin, przecinając całą centralną Australję, 9600 km, w 60 dniach. Zauważyli przytem rozległe, bardzo urodzajne równinne pola aluwjalne i liczne rzeki, tak że po wybudowaniu kolei i zastosowaniu czarnych robotników można tu myśleć o intensywnej eksploatacji rolnej.

Oceanja: Etnograficzna ekspedycja, zorganizowana przez Międzynarodowy Komitet dla zbadania historii wędrowek Polinezyjczyków, zwiedziła 1920/21 wyspy Marquesas - Australskie-Tonga - Hawaj, zaś w r. 1921/22 wyspy Marshalla, wschodnie Karoliny, Gilberta, Samoa, Tonga, Cooka i Towarzystwie.

e) Ameryka (*Amérique*).

Brazylja: Belgijska ekspedycja biologiczna do Brazylii pod przew. prof. C. Massarta (Bruksela) zwiedziła stany Rio de Janeiro, Bahia, Minas Geraes, Serra de Mantiquerra.

Indje Zach.: Duńsko-holenderska ekspedycja archeologiczna, prowadzona przez prof. Gudmund Heft (Kopenhaga) i J. P. B. Joselle de Jong (Leyden), objeżdża obecnie Indje zach.

f) Kraje polarne (*Pays polaires*).

Arktyda: Amundsen opuścił na swym okręcie „Maud“ 3. 6. 22 Seattle. Pierwotny projekt był, po przebyciu cieśniny Behringa poddać się prądom i lodom polarnym i w 2—4 letniej podróży przepłynąć nad biegunem północnym do Atlantyku. Próba, poczyniona w roku 1921, nie powiodła się jednak. Plan nowy w r. 1922 był aeroplanem przelecieć z przylądka Barrow (półn. Aljaszka) przez biegun półn. do przylądka Columbia (Grant Ld.) drogę 1500 mil morskich w 15 godzinach. Aeroplan był zaopatrzony w sanie celem ewentualnego lądowania po drodze, miał jednak miejsce tylko dla Amudsen i jego pilota O. Om-dala. Wyjechał w podróż 30. 6. 22, „Maud“ została jednak w cieśninie Beringa przez lód zatrzymaną, a lot nie doszedł do skutku.

Knut Rasmussen znalazł koło swej kwatery zimowej na wyspie Duńskiej (65° 54' szer. pn. i 83° 50' zach. dł.) ślady dwóch warstw starszej ludności i poznał koło zatoki Repulse nieznaną dotąd szczep Eskimosów.

Kapitan Bernier, znany podróżnik polarny, wyjechał okrętem „Arctic“ z Quebec na północne wybrzeże Labradoru i stamtąd w kraje podbiegunowe.

Antarktyda: „Quest“ Shackletona. Po śmierci Shackletona obejmuje komendę okrętu F. Wild, bada zrazu wyspę Zawodowskiego, północną z południowych Sandwich, potem krzyżuje po morzu Weddella, poznaje bliżej wyspę Słoniów,

części południowej Georgji, zatrzymuje się na wyspie Tristan da Cunha i Gouth, by wreszcie dotrzeć do Capetown. Stamtąd „Quest“ wyjechała przez Ascension, Fogo i St. Vincent (Azory) do Anglji,

Bagshave T. W. i M. C. Lester przezimowali w ciężkich warunkach na Antarktydzie. Usadowiwszy się w zatoce Andvord (zach. ziemia Grahama) w grudniu 1920 nie mogli wskutek nieszczęśliwie obranej podstawy wykonać rozleglejszych badań. Zastąpili się jednak przez całorocznie prowadzone obserwacje meteorologiczne, aż ich w grudniu 1921 norweski okręt rybacki znów zabrał.

g) Oceany (Océans).

„Carnegie“ wrócił 1. 1. 1921, wysłany przez Carnegie Institution w Waszyngtonie, po dwuletniej podróży poświęconej badaniom magnetyzmu ziemskiego.

„Dana“: Ekspedycja duńska „Dana“, która wyruszyła pod kierunkiem Dra J. Schmitta dla badań głębokomorskich, powróciła do ojczyzny 11. 7. 22. Badała głównie morze „Sargasso“, obszar prądu „Zatokowego“ i amerykańskich mórz.

IX. Wiadomości drobne (Informations courantes)¹⁾.

Ochrona przyrody w Puławach. Miejscowe Koło Ochrony Przyrody przy częściowem poparciu materialnem Państw. Komitetu O. P. uchroniło od niechybnego zniszczenia pamiątkowy dąb w Kazimierzu nad Wisłą kosztem 86.000 Mp. Jednocześnie uratowało od zamierzonej częściowej zagłady znaną wspaniałą aleję przy szosie Puławy—Kazimierz, wciągając ją do listy rezerwatów przyrody. Delegatem Państw. Komitetu i prezesem miejsc. Koła O. P. jest Dr. St. Minkiewicz.

Wybuch gazu. 21. 11. 22. w czasie wiercenia w głębokości 1030,5 m w szybie kopalni „Kraj“ w Sądkowej nastąpił wybuch gazu w ilości ok. 12 m sześciennych na minutę.

Port w Gdyni. Budowa portu w Gdyni jest rozłożona na 20 lat. Do końca 1923 ma być wykończony molo długości 470 m i poprzeczny łamacz fal 275 m długości, jak również budowa wodociągu, dostarczająca słodkiej wody okrętom. Ruch w porcie przewidywanym będzie mógł osiągnąć 400.000 ton. Na rok bież. jest już preliminowany kredyt w wysokości 2 miliardów.

Drogi wodne w Europie. Projektowane są w najbliższym czasie następujące większe drogi wodne w Europie: Górny Śląsk—Gdańsk, Kanał Środkowy idący przez Polskę, Niemcy ku zachodowi, Dunaj—Ren, Dunaj—Neckar, Dunaj—Cisa, Giurgevo—Bukarest, Bruksela—Rupel.

Nowe spisy ludności. Włochy (1921) 38,835.184 mieszk., Polska (1921, bez Wilna i Górnego Śląska) 27,378.016, Kanada (1921) 8,772.000, Kolumbia (1920) 6,300.041, Indie Brytyjskie (18. 3. 1921) 319,075.132, Czechosłowacja (15. 2. 1921) 15,595.816, Chile (15. 12. 1920) 3,806.328, Rosja (połączone republiki sowieckie wraz z Ukrainą i Dalekim Wschodem, 1920) 131,546.000 mieszk. przy powierzchni 20.865.106 km. kwadr., Jugostawja (1921) 11,697.000 mieszk. przy powierzchni 247.916 km. kwadr., Holenderska Indonezja (1920) 49,161.000 mieszk., z tego 879.000 Azjatów i 169.000 Europejczyków, Niemcy straciły 12 milionów ludności przy stracie 70,539 km. kwadr.

Nowy podział terytorjalny Afryki. Obecnie posiadają w Afryce: Francja 4,470.000 mil kwadr., Anglja 3,854.600, Belgja 928.000, Portugalja 927.000, Włochy 591.000, Hiszpanja 128.000 mil kwadr.

Institut antropo-ekologiczny. Przy uniwersytecie wiedeńskim utworzono Instytut antropo-ekologiczny dla zbadania zależności zarówno fizyczno-psychicznego

¹⁾ Ten dział pragniemy w przyszłości poważnie rozbudować i uczynić z niego źródło wiadomości dla tych, którzy nie mogą zetknąć się z literaturą zagraniczną.

ustroju jednostek, jak i całych zespołów społecznych i kulturalnych od zewnętrznych warunków życiowych w miejscu powstania i rozwoju danych form życiowych. Kierownictwo działu przyrodniczo-biologicznego objął Ferdynand Scheminzi, działu zaś psychologiczno-sociologiczno-kulturalnego Juljusz Spinner.

Stację tropikalną dla krajów skandynawskich założono (ekspedycja duńska) na wyspach Kei.

Międzynarodowe badania cyrkumpacyficzne. Od 2—20. 7. 1920 obradowała w Honolulu międzynarodowa konferencja uczonych amerykańskich, australskich, nowozelandzkich i japońskich, wytworzyła sekcje: geologiczną, botaniczną, chemiczną, geograficzną, klimatologiczną, zoologiczną, seismologiczną. Między innymi dążyła ta konferencja do tego, aby politycznie zawładnęły Oceanem Pacyficznym państwa, z nim obecnie sąsiadujące.

Komisja dla zbadania zjawisk elektrycznych w powietrzu powstała w Genewie.

Obserwatorium morskie w Hamburgu podaje obecnie do wiadomości obserwacje aerologiczne i hydrograficzne, czynione w czasie wojny 1914—18.

Międzynarodowe Biuro Hydrograficzne wydało pierwsze roczne sprawozdanie (First annual Report, Monaco 1922).

Instytut Historyczny w Londynie. Przy uniwersytecie londyńskim powstał „Institute of Historical Research” pod kierunkiem prof. Arnolda J. Toynbee celem badania na szeroką skalę wpływu ludów kultury zachodnio-europejskiej na bliski wschód.

Państwowy Instytut dla badań seismicznych w Jenie utworzono w miejsce głównej stacji seismicznej w Strassburgu, którą Niemcy musieli odstąpić Francji.

Instytut dla zbadania okresu lodowcowego powstał w Wiedniu pod kierownictwem Józefa Bayera.

Elipsoid Hoyforda-Helmerta. Promień równikowy 6,378.388 m, południkowy 6,356.909 m, średni 6,371.228 m, spłaszczenie 21.479 m, powierzchni strefy gorącej (po $23\frac{1}{2}^{\circ}$) 202,633.503 km kwadr., strefy podzwrotnikowej umiarkowanej 157.250.098, strefy podbiegunowej umiarkowanej (od 45° do $66\frac{1}{2}^{\circ}$) 107,573.826, strefy polarnej 42,643.352, razem powierzchnia ziemi 510,100.779 km kwadr.

Pomiar południka Grossenhein-Kremsmünster-Pola, który Komisja dla międzynarodowego pomiaru ziemi powierzyła austriackiej sekcji, został przez Schumann i F. Höpfnera ukończony.

Trzęsienie ziemi. W związku z o-tatniem trzęsieniem ziemi w poł. Ameryce wyspa Wielkanocna (Rapa Nui) na Oceanie Spokojnym znikła z powierzchni ziemi. Ludność, składająca się z 300 Polinezyjczyków, zginęła.

W Algierze odczuto 19 i 20. 11. 22 szereg wstrząśnień podziemnych w okolicy Kara Ignah, kilka domów uszkodzonych, mieszkańcy opuścili wieś.

Ofiarą ostatniego trzęsienia ziemi w poł. Ameryce padło według ostatnich obliczeń 1800 zabitych i przeszło 2000 rannych. W pięciu okręgach zostało całkowicie zniszczonych więcej niż połowa budynków.

W Pięciokościolach na Węgrzech odczuto 21. 11. 22 o godz. 4-tej rano trzęsienie ziemi, idące w kierunku zachodnim. Huk podziemny słychać było w komitatach Polna i Baranya oraz w okolicy Baya. W Serbji zaawazono trzęsienie ziemi najpierw w okolicy Monasteru. a następnie w kierunku Skoplje, gdzie spowodowało wielkie szkody. Pierwszemu trzęsieniu towarzyszyło następnych sześć.

Wybuchy wulkaniczne. W dniach 3—23. 2 22 wybuchł wulkan Kamerun.

Ekspedycja Klora z Osorno (Chile) wyruszyła dla zbadania działalności wulkanu Puyehue, dotarła jednak do wulkanu bezustannie czynnego tylko na odległość 5 km. Krater wyrzuca ogromne masy wulkanicznego piasku, tak że ziemia wokół krateru pokryta jest na 40 cm popiołem wulkanicznym, roślinność całkowicie zniszczona, szkody idą w miliony.

Prace regulacyjne. W walce z niegodnościami klimatu i odpływu wód człowiek podejmuje się coraz to gigantyczniejszych prac. Włosi obecnie budują nad rzeką Tirso w Sardynji olbrzymi zbiornik, zamykając dolinę wałem poprzecznym, wysokim na 70 m; w ten sposób utworzy się jezioro sztuczne na 20 km długości, o powierzchni 2100 km kwadr. i pojemności 416 milj. metr. sześciennych. Umożliwi ono nawodnienie 30.000 ha pola, uzyskanie z odpływu, wynoszącego 20.000 litrów na sek., siłę 50 milj. kilowat rocznie siły elektrycznej. W tym celu musi co prawda być przeniesione miasteczko Zuvi ze swoim starożytnym kościołkiem.

Bułgaria przygotowuje olbrzymie urządzenia sztucznego nawodnienia, które użyzną 500.000 ha zwłaszcza w okolicy Filipopola i Starej Zagory, dając obok tego 1,500.000 sił końskich dla przemysłu.

Inag w Gdańsku. W Gdańsku powstało Międzynarodowe Tow. Aerogetyczne, które przy pomocy metody Gassera wykonuje w krótkim czasie i stosunkowo tanio dokładne plany i mapy miast lub okolic ze zdjęć aerofotogrametrycznych.

Magnetyzm we Francji. Świeżo przeprowadzone pomiary M. L. Ebbé wykazują w czasokresie od 1. 2. 1896 do 1. 2. 1922 wahanie deklinacji o $2^{\circ} 58'$, inklinacji o $0^{\circ} 32'$, a poziomej składowej o plus 0,0014.

Droga morska do Syberji. Okazało się (rzecz przy obecnym fatalnym stanie dróg lądowych w Rosji ważna), że można do ujścia rzeki Ob i Jennissej dojechać okrętami rokrocznie przez $1\frac{1}{2}$ do 3 miesięcy. W tym okresie morze Karskie nie jest blokowane przez lody w takim stopniu, by się nie znalazł przejazd, którego miejsce będzie można nadjeżdżającym okrętom zakomunikować zapomocą telegrafu bez drutu.

Islandja. Na Islandji buduje się pierwszą koleję, długości 100 km, popędzaną siłą elektryczną.

Żegluga powietrzna. Projektowane jest połączenie aeroplanowe między Sewillą a Buenos Aires. Podróż trwać będzie tamtędy 3 dni 16 godzin, z powrotem 4 dni 6 godzin.

Koleje nowe na Górnym Śląsku. Min. K. Ż. zdecydowało i rozpoczęło budowę następujących nowych połączeń kolejowych: 1) kolei dwutorowej Szarlej—Chorzów dla omińnięcia węzła bytomskiego, 2) w celu omińnięcia Gliwic połączenie stacji Makoszowo i Mizerowo, 3) dla omińnięcia Katowic przy ruchu południkowym połączenie stacji Hajduki i Kochłowice, 4) dla skierowania ruchu z południowej części Śląska wprost na koleje małopolskie połączenia stacji Warszawice i Chybi.

Atlas de France. Za inicjatywą pułkownika Bellot, dyrektora służby geograficznej w armji francuskiej, i Roberta Perret, sekretarza działu topograficznego Comité national de Géographie powstała Komisja pod przewodnictwem E. de Margerie celem wydania wielkiego atlasu Francji.

Wychództwo polskie we Francji wynosi przeciętnie miesięcznie 2500 robotników i składa się z trzech grup: robotników niewykwalifikowanych (30% z Wielkopolski, 70% z Królestwa), robotników rolnych (w równych częściach z wszystkich trzech zaborów, górników węglowych (30% z zagłębia cieszyńskiego, chrzanowskiego i dąbrowskiego, 70% z b. dzielnicy pruskiej przeważnie z pośród reemigrantów z Westfalji).

X. Literatura. (*Littérature*)¹⁾.

Literatura polska. (*Littérature polonaise*).

Polska. — Regionalne. (*Pologne, littérature régionale*).

Borowy, Wisła w poezji polskiej, Monografia Wisły XV, 68.
Danysz-Fleszarowa, Polska, kraj i ludzie, Warszawa 1922, 126.
Denter Z., Śląsk Górny, rys historyczno-ekonomiczny, Warszawa 1922, 72.

Janowski A., Nad dolną Wisłą, Ziemia 1922, 258—262.

K. B., Inowrocław, Nowiny Lekarskie, Poznań 1922 (9).

Lencewicz St., Kurs geografji Polski, Warszawa 1922, 340.

Mackiewicz St., Daleki Wschód Polski, Przegl. Współcz. 1922 (4).

Oczykowski R., Przechadzka po Łowiczu, Łowicz 1922, 185.

Sosnowski K., Sprawa Jaworzyny Spiskiej, Ziemia 1922, 267—271.

¹⁾ Z powodu nawału materiału podajemy w niniejszym numerze tylko tytuły, w przyszłości będziemy się starali zapoznać Szan. Czytelników z ważniejszymi lub mniej przystępnymi publikacjami we formie zwięzłych streszczeń

Sosnowski K., Kilka słów w sprawie Pienin, Ziemia 1922, 279—281.

Sprawozdania statystyczne M. Piotrkowa, 1922.

Studnicki, Zarys statystyczny i ekonomiczny ziem półn.-wschodnich, Wilno 1922, 164.

Swederski W., Zabytki przyrody na Podolu, Ziemia 1922, 290—296.

Szychliński Fr., Wycieczka Uniw. Lwowskiego i Poznańskiego w Łysogóry, Ziemia 1922, 301—304.

Weinfeld, Rocznik Polski 1922, Warszawa 1922, 136.

Wojnicz A., Łuck na Wołyniu, Łuck 1922, 96.

Zakrzewski, Na kresach Spisko-Orawskich, Lwów, 1922, 54.

Polska. — Fizjografia. (Pologne. — Physiographie).

Borowik J., Polskie wybrzeżne wody morskie, Rybak Polski 1922 (17).

Gadomski A., O nowym typie stawów upłazowych, Przegl. Geogr. II, 1922, 149—152.

Gądzikiewicz, Wpływ czynników meteorologicznych na zachorzenia pewnych narządów i systemów naszego ustroju, Nowiny Lekarskie 1922 (10).

Jankowski F., Zadrzewienie Warszawy współczesnej, Ziemia 1922, 335—341.

Kalinowski St., O anomalnym przebiegu linii izomagnetycznych na ziemiach polskich, Przegl. Geogr. II, 1922, 140—145.

Kołodziejczyk J., Rys florystyczny okolic Warszawy, Ziemia 1922, 341—346.

Kriechbaum F., Studja nad morfologją loessu w południowej części powiatu Chełmskiego, Przegl. Geogr. II, 1922, 1—12.

Lencewicz St., Wydmy śródlądowe Polski, Przegl. Geogr. II 1922, 12—60.

Lityński, Organizacja i działalność stacji hydrobiologicznej na Wigrach, Rybak Polski 1922 (14).

Lityński A., Dane ogólne o jeziorach Wigierskich, Rybak Polski 1922 (18/9).

Mieczynski T., Studja pedomorfologiczne w okolicy Puław, Pamiętnik Inst. Puławskiego II (1), 1922.

Mieczynski T., Gleba kopalna w Pińczowskiem, Pam. Inst. Puławskiego, II A (2), 1922.

Milata A., Krajobraz Polski, Mies. Pedagog. 1922 (6/7).

Nowak J., Nafta Karpat polskich w świetle geologii regionalnej, Prace Geogr. Romera VI, 1922.

Pawłowski St., O utworach na dnie zatoki Gdańskiej, Prace mat.-przyr. Tow. Nauk., Poznań 1922.

Rocznik Hydrograficzny, Dorzecze Wisły, Warszawa-Lwów 1922.

Samsonowicz J., O budowie geologicznej okolic Warszawy, Ziemia 1922, 323—328.

Samsonowicz J., Zastoiska lodowcowe nad górną i środkową Wisłą, Spraw. Państw. Inst. Geolog. I (4) 1922.

Smoleński J., O wpływie zaburzeń dolnego biegu rzeki na działalność erozyjną w biegu wyższym, Spraw. Państw. Instyt. Geolog. I, 1922.

Sumiński, Fauna Warszawy, Ziemia 1922, 328—335.

Tołwiński K., Dyslokacje poprzeczne oraz kierunki tektoniczne w Karpatach polskich, Prace Geogr. Romera VI, 1922.

Tołwiński K., Złoża ropy i wody podziemnej Borysławia na tle budowy geologicznej, Biuletyn Wydż. Geol. P. Urzędu Naftowego Nr V, 1922.

Wołosowicz St., Z morfologii środkowego Nadbuża, Spraw. P. Instyt. Geolog. Warszawa, 1922.

Wołosowicz St., O zlodowaceniu w dorzeczu Bugu, Spraw. P. Instyt. Geolog. Warszawa 1922.

Zubrzycki T., Służba hydrograficzna w Polsce, Polska Współczesna 1922, 147—154.

Polska. — Ludność. (Pologne. — Zapopulation).

Chybiński A., Instrumenta muzyczne góralskie.

Ciszewski St., Sól w przesądach, Wisła 1922.

Frankowski E., Zbiory etnograficzne w Polsce, Lud 1922 I (1).

Frankowski E., Fotografja w ludoznawstwie, Ziemia 1922 odbitka.

Gończycki W., Polska mniejszość narodowa w Niemczech, Droga 1922 (6/7).

Grabowski E., Rozwój zaludnienia w Polsce w zestawieniu z innymi krajami, Warszawa 1922, 107.

Janiszewski T., Jakże znaczenie ma nasza ilość i nasza jakość, Wychowanie fizyczne 1922, III.

Kubijowicz W., Przyczynek do antropogeografji Gorganów, Przegl. Geogr. 1922, II 145—149.

Machlejd i Zaborski, Mapa narodowościowa polskich kresów półn.-wsch. i Litwy, Warszawa 1922.

Maliszewski E., Polacy na Łotwie, Warszawa 1922.

Mrazkówna M., Z antropogeografji ziemi krakowskiej, Przegl. Geogr. 1922, II 105—123.

Nadobnik M., Ludność Polski, Ruch Prawn. i Ekon. Poznań 1912 (4).

Piasecki, Gry i zabawy.

Piekalkiewicz J., Organizacja pierwszego powszechnego spisu ludności w Polsce, Mies. Statyst. 1922 (4).

Romer, Spis ludności na terenach administrowanych przez zarząd cywilny ziem wschodnich, Prace Geogr. Romera VIII, 1922.

Szulc St., Organizacja statystyki w Polsce, Polska Współczesna 1922 36—49.

Zubrzycki J., Pisanki wojenne.

Polska. — Życie gospodarcze. (Pologne. — La vie économique).

Brzeski T., Polska jako jednostka gospodarcza, Lwów 1922, 161.

Brzeziński J., Stan ogrodnictwa w Polsce współczesnej, Polska Współczesna, 1922 189—201.

Buławski i Koźlikowski, Wiadomości statystyczne z zakresu statystyki gospodarczej b. dzielnicy pruskiej, Poznań 1922.

Hołubianka Z., Kilka słów o szalaśnictwie w Tatrach polskich, Przegl. Geogr. II 1922, 152—159.

Jackowski A., Życie gospodarcze Polski, Warszawa 1922, 46.

Kochanowski C., Ze statystyki zalesienia Rzpltej Polskiej, Sylwan 1922 (8/9).

Krukowski, Jaskinie jako źródło fosforu, Ziemia 192, 263—266.

Miesięcznik Statystyczny 8 i 9: Stan gospodarczy Polski 1922.

Ożyński i Schechtel, Ekonomiczne znaczenia łowiectwa dla naszego kraju, Łowiec 1922 (11).

Statystyka Pracy I (8) 1922, Ogólne położenie przemysłu.

T. Ł. Rozsiedlenie lasów w Polsce, Przegląd Leśny 1922 (23).

Polska. — Komunikacje. (*Pologne. — Les vois de communication.*)

G., Port polski i kanał śląsko-bałtycki, Rynek metalowy 1922 (13).

Loth, Obecna sieć kolejowa i stan kolejnictwa w Polsce, Polska Współczesna I 49—55, 1922.

Milata A., Znaczenie historyczne przełęczy Jabłonowskiej, Mies. Pedag. 1922 (10).

Rafalski, Własny port na Bałtyku, Warszawa 1922, 48.

Polska. — Różne. (*Pologne. — Divers.*)

Barczewski W., Rzędne sferyczne i geograficzne w geodezji, Warszawa 1922,

Drège W., Obserwatorium magnetyczne w Świdrze pod Warszawą, Polska, Warszawa 1922 (45).

Dziakiewicz W., Miernictwo, Warszawa—Kraków 1922, 3 wyd.

Dziubałowski S., Plan utworzenia rezerwatu w Górach Św. Krzyskich, Las Polski 1922 (6).

Ehrenfeucht, Miernictwo, Warszawa, 2 wyd. 1922, 267.

Ernst M., Energja słońca, Lwów 1922, 112.

Ernst, Stan astronomji u nas i gdzieindziej, Lwów 1922.

Gumplowicz Wł., Pustynie i stepy jako środowiska zoogeograficzne, Przegl. Geogr. II 1922, 69—105.

Kołodziejczyk J., Zabytki przyrody, Warszawa 1922, 23.

Kozierowski S., Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski, 2 t., Warszawa 1922.

Niemcówna St., Z dorobku geograficznego Wincentego Pola, Przegl. Geogr. III 1922, 123—140.

Smoleński J., Ochrona przyrody w Polsce, Polska Współczesna 1922, 137—147.

Polska. — Kartografja. (*Pologne. — Carthographie.*)

Friedberg, Mapa geologiczna Polski 1:4.000.000, Warszawa 1922.

Januszewicz, Plan Wilna, Wilno 1922.

Kontury Polski, Lwów Atlas, Warszawa, Nasza Księgarnia 1922.

- Kontury świata, Kraków Orbis, 1922.
- ✓ Korbel-Sawicki, Atlas geograficzny zeszyt I, Kraków 1922.
 - ✓ Mapa nowej Unji Polski z Litwą, Lwów 1922.
 - Objaśnienie znaków przyjętych na mapach, Lwów 1922.
 - ✓ Orbis, Mapa kolejowa Polski ze spisem miejscowości, Lwów 1922.
 - Plan Poznania, Lwów 1922.
 - Połoniecki, Mapa wyborcza ziem polskich, 1:1, 500.000, Lwów 1922.
 - Połoniecki, Mapa Polski 1:1, 500.000, Lwów 1922.
 - Połoniecki, Mapa kolejowa Polski, Lwów 1922.
 - Połoniecki, Mapa kolejowa środkowej Europy, Lwów 1922.
 - Połoniecki, Mapa Europy, 1:12.000.000, Lwów 1922.
 - Prace Komisji do atlasu historycznego Polski I: Semkowicz, Atlas Historyczny Polski (program wydawnictwa), Kozłowska, Mapa historyczna granic politycznych i kościelnych powiatu Proszowskiego, Arnold, W sprawie Atlasu historycznego Polski, Kraków 1922, 39.
 - Romer, Polski Atlas Kongresowy, Lwów 1922.
 - Romer, Atlas woj. Łódzkiego, Lwów 1922.
 - Romer - Szumański, Polska, Lwów 1922.
 - Romer, Scienna mapa Ameryki Pn., Ameryki Pd., Azji, Lwów 1922.
 - Tomaszewski, Szkolna mapa Polski, 1:1,200.000, Lwów 1922.
 - Tomaszewski, Mapa Tatr, Lwów 1922, 1:50.000.

Polskie podręczniki (*Manuels polonais*).

- Friedberg, Zasady geologii, Warszawa 1923.
- Gayówna, Krajoznawstwo dla wsi (9 wyd.) i miast (10 wyd.), Warszawa 1922, 120.
- Gruszecka-Nitschowa, Podręcznik do Nauki o Polsce, Warszawa—Lwów 1922, 204.
- Kargol-Weigt, Geografia Polski, Warszawa—Kraków 1922 80.
- Kędziński, Początki geografji, Lwów 1922.
- Lewiński, Podstawy mineralogji i geologii, Warszawa 1922.
- Nałkowska A., Krótka geografia, Warszawa 1922, I 87, II 142.
- Nałkowski W., Geografia szkolna rozumowa, I Geografia Ogólna, Warszawa 1922, 115.
- Pawłowski, Geografia dla klas wyższych, I, Warszawa—Lwów 1922.
- Radliński, Pięć części świata, 235, Europa 204, Warszawa 1922.
- Romer, Geografia dla szkół powsz. i II klasy szkół średnich, Lwów 1922, 84.
- Siwak, Geografia I, 101, II 148, Lwów 1922.
- Sawicki, Elementarz geograficzny, Geografia dla st. III, IV, V, VI, szkół powsz. Kraków 1922.
- Sosnowski, Geografia Polski, Warszawa 1922.
- Weigt, Geografia gospodarcza ziem polskich, Warszawa 1923, 88.

Polska lektura dla dzieci. (*Lecture géogr. polonaise enfantine*).

Hłasko, Morzami ku Polsce, Warszawa 1922, 208.

Janowski, Marcin Pędrak wśród Indjan, Warszawa 1922.

Korsak, Na tropie przyrody, Poznań 1922, 269.

Niewiadomski, O wszechświecie, ziemi i ludach, Warszawa 1922, 88.

Romer-Pollackówna, Pogadanki krajoznawcze, Warszawa—Lwów 1922, 122.

Polska metodyka geografji. (*Methodologie polonaise*).

Bykowski, Współudział szkoły w badaniach fenologicznych, Muzeum 1922, 316/23.

Domagała, Poznaj swój kraj, Muzeum 1922, 306—310.

Fischer A., Etnologia a szkoła polska, Muzeum 1922, 291—299.

Hrabyk, Wskazówki metodyczne do nauki geografji w szkołach powszechnych, Przemyśl, 1922, 72.

Karczewski, Geologia i mineralogja w szkole średniej, Warszawa 1922, 144.

Krakowska komisja referentów do Szkolnictwa Średniego, Program klasy V gimn. (Geografja, przyrodznawstwo), Muzeum 1922, 342—356.

Laufer, Lekcja praktyczna z geografji w klasie IV, Muzeum 1922, 299—306.

Metodyki geografji (Nałkowskiego, Milaty, Hrabyka, Budzanowskiego), Muzeum 1922, 377—381.

Milata, Słowniczek mniej znanych terminów geograficznych z szczególnem uwzględnieniem Polski, Mies. Pedagog. 1922 (10).

Milata, Terminologja krain geograficznych Polski, Mies. Pedagog. 1922 (10/11).

Sawicki, Terminologja regionalna ziem polskich, Kraków 1922, 16.

Wiśniowski-Pokorny, Szkic programu dla nauki geografji fizycznej i geologii w kl. VII. gimnazjum mat.-przyrodn., Muzeum 1922, 281—291.

Polska literatura o krajach obcych. (*Littérature polonaise des pays étrangers*)

Badania hydrograficzne i hydrobiologiczne w Rosji, Rybak polski, 1922 (20/21),

Buszczyński K., Wrażenia z Ameryki, Warszawa 1922.

Chrostowski T., Parana, wspomnienia z podróży w r. 1914, Poznań 1922, 237.

Dębicki Z., Za Atlantykiem, wrażenia z pobytu w Stanach Zjednoczonych Amer. Pn., Warszawa, b. r. 244.

Dillon E. J., Współczesny Meksyk, Warszawa 1922, 92.

Janowski, Polacy w Ameryce, Warszawa 1922, 12.

Kutrzeba T., Dążność Rosji do morza, Przegl. Współczesny 1922 (3).

Szczepański, W., Egipt, Warszawa 1922, 256.

Literatura obca (*Littérature étrangère*).**Geografja ogólna** (*Géographie générale*).

Granger, Nouvelle Géographie Universelle, Paryż 1922.

Heiderich, Die Erde, eine allgem. Erd- und Länderkunde, Wiedeń 1922.

Passarge, Beobachtung über Tier und Mensch, Erdkundliches Wanderbuch II. 1922.

Philippsohn, Grundzüge der allgem. Geographie I. Einleitung, Mathem. Geogr., Athmospärenkunde, Lipsk 1921.

Geografja fizyczna (*Géographie physique*).

Franklin, Edina Geographies VI. Physical Geography, Edinburgh, 1922.

Friedrichsen, Die Grundlagen der Landschaftskunde, 3 t. Hamburg 1922.

Langenbeck, Physische Erdkunde I. Die Erde als Ganzes und die Erdoberfläche, Berlin—Lipsk 1922.

Passarge, Die Landschaft, Erdkundliches Wanderbuch, Lipsk 1922.

Geografja astron. i geofizyka (*Géographie astronomique et géophysique*).

Alessio, Dubbi e idee sull' isostasia terrestre, Riv. Marittima 1922 (3).

Armellin, Petites planètes et sattetites dans le système solaire, Scientia, Bolonja 1922.

Bartels, Nochmals das Baersche Gesetz, Pet. Mitt. 1922 (7/8).

Doublet, Histoire de l'astronomie, Paryż 1922.

Graff-Scheiner, Astrophysik, Lipsk 1922.

Rampulla, Sulla determinazione del geoide in Italia, L'Universo, 1922 (4/5).

Reeves, The evidence of a true North and South Directive Force in the Athmosphere, Geogr. Journ. 1922, II (4).

Rune, Quelques remarques au memoire de M. Wittig sur la surface de la mer, la surface géoidique et l'élevation fennoscandinave, Geogr. Ann. 1922.

Schmidt, Die ablenkende Kraft der Erddrehung, Pet. Mitt. 1922 (7/8).

Schweydar, Lotabweichungen und Deformation der Erde durch Flutkräfte, Berlin 1922.

Solch, Schwereverteilung in der Erdrinde, Gebirgsbildung und Vulkanismus, Geogr. Zft 1922 (5/6).

Verhandlungen der österreichischen Kommission für Internationale Erdmessung, Wiedeń 1921.

Kartografja (*Cartographie*).

Adlercreutz, Einige technische Verbesserungen beim Kopieren und Vergrössern der Karten, Geogr. Anz. 1922 (7/8).

Casamorata, Stereofotogrametria, L'Universo 1922 (7/8).

Ewald, Raumbildaufnahme und ihre Bedeutung für die Geographie, *Pet. Mitt.* 1922 (7/8).

Fordham, Maps, their history, characteristics and uses, Cambridge 1921.

Groll-Graf, Kartenkunde, Berlin 1922.

Hinks A., Map-projections, Cambridge 1921.

Winkel, Allgem. Betrachtungen über die Abbildung sehr breiter Zonen, *Geogr. Zft* 1922 (5/6).

Winkel, Gradnetze für schulkartographische Uebungen, ein Beitrag zu Kirchhoffs Methodik des Kartenzeichnens, *Geogr. Anzeiger*, 1922 (7/8).

Morfologja (Morphologie).

Beck, Abriss der Lehre von den Erzlagerstätten, Berlin 1922.

Becker, Reste eines alten Höhlenflusses, *Naturw. Wochenschrift*, 1922 (21).

Hobbs-Allix, Les glaciers de Montagne et les formes de terrain correspondents, *Rev. de Géogr. Alpine*, Grénoble 1922.

Kayser, Abriss der allgem. und stratigraphischen Geologie, Stuttgart 1922.

Miller, Le Volcanisme, *Bull. Soc. Géogr. Quebec*. 1922 (3).

Rzehak, Eine neue Art von Erdbeben, *Zentralbl. f. Min. Geol. u. Paläontol.* 1922 (8).

Sapper, Geolog. Bau und Landschaftsbild, Brunświk 1922.

Wegener, Die Entstehung der Kontinente und Ozeane, 3 wyd. Brunświk 1922.

Hydrografja (Hydrographie).

Hobbs, Les caracteristiques des glaciers continentaux comparés à celles de glaciers de montagne, Paryż 1922.

Lindner, Die Wasserführung des Karstes, Norymberga 1922.

Martel, Nouveau traité des eaux souterraines, Paryż 1922.

Merz, Die Oberflächentemperatur der Gewässer, Berlin 1922.

Raman, On the molecular Scattering of Light in Water and the Colour of the Sea, *Roy. Soc. Proceed.* 1922, t. 101.

Klimatologja (Climatologie).

Defant, Nächtliche Ausstrahlung, Abkühlung und Bewölkung, *Geogr. Ann.* 1922.

Guilbert, La prévision de temps, Paryż 1922.

Hanslik, Temperatur- und Windgeschwindigkeitsänderungen in den warmen und kalten Zyklonen, *Meteor. Zft* 1922 (8).

Kendrew, The climates of the continents, Oxford 1922.

Köhler, Eine quantitative Verteilung von Material in der Atmosphäre, *Meteor. Zft* 1922 (9).

Reed, Military Meteorology, *Geogr. Review*, Nowy York 1922.

Wüst, Verdunstung und Niederschlag auf der Erde, *Zft der Ges. f. Erdkunde*, Berlin 1922.

Biogeografja (*Biogéographie*).

Berndt, Das Pflanzenleben des Hochgebirgs, Lipsk 1922.

Eckhardt, Die Vogelwelt als geographisches Problem, Geogr. Zft 1922 (9/10).

Antropogeografja (*Antropogéographie*).

Adlerkreutz, Eine Untersuchung der sphärischen absoluten Methode bei der Konstruktion von Volksmengenkarten, Jahrb. Geogr. Ges. Gryfja, 1922.

Baur, Der Untergang der Kulturvölker im Lichte der Biologie, Monachium 1922.

Bryn Halfdan, Menneskerasernes utviklingshistorje I. Pygmaerraserne (Rozwój ras ludzkich I. Rasy karłowe) Ymer 1922, 187 do 213.

Drygalski, Der Einfluss der Landesnatur auf die Entwicklung der Völker, Berlin 1922.

Fitting, Aufgaben und Ziele einer vergleichenden Physiologie auf geographischer Grundlage, Jena 1922.

Mertes, Dialektgeographie, Geogr. Zft 1922, 392—403.

Scott Keltie and Epstein, The Statesmans Yearbook 1922, Londyn 1922.

Taylor, The distribution of future White Settlement, A World Survey based on Physiographic Date, The Geogr. Review, N. York 1922.

Wallén Axel, Nya forskningar över manniskaus och kulturrens utveckling i förhållande till klimatet (Nowe badania nad rozwojem ludzkości i cywilizacji w związku z klimatem), Ymer 1922, 1—33.

Geografja ekonomiczna (*Géographie économique*).

Azzi, The problem of Agricultural Geography, Geogr. Annaler 1922 (3).

Croushaw H. B., Petroleum, Londyn 1921. 110.

Gregg C. S., The influence of Geographic Factors on Ocean Shipping, The Geogr. Review, N. York 1922 (7).

Halbfass, Grundlagen der Wasserwirtschaft, Berlin 1922.

Herrera y Linares, La navegación aerea entre Espana y la America del Sur, Bol. Soc. Geogr., Madryd 1922, 225—244.

Huntington E. and Frak E. Williams, Business geography, Londyn 1922.

Lista, Il dry-farming e la conquista dei deserti, Soc. Africana d'Italia, Napoli 1922 (3).

Radford A., Industrial and economical geography with special reference to the British Empire, Glasgow 1922.

Schmidt M. G., Geschichte des Welthandels, Lipsk-Berlin 1922.

Geografja polityczna (*Géographie politique*).

Bowmann I., The New World: Problems in Political Geography, World Book Cie. 1922.

- Brunhes J. et Vallaux C., La Géographie de l'histoire : Géographie de la paix et de la guerre sur terre et sur mer, Paryż 1921.
 Dix, Politische Erdkunde, Monachjum 1922, 2 t.
 Huntington and Cusling, Principles of Human Geography, Londyn 1922, 2 wyd.
 Supan, Leitlinien der allgemeinen politischen Geographie, Naturlehre des Staates, 2. wyd. Berlin-Lipsk 1922.
 Vidal de la Blache, Principes de Géographie humaine, Paryż 1922.
 Vogel, Politische Geographie, Aus Natur und Geisteswelt 634, Lipsk 1922.

Historja geografji (*Histoire de la géographie*).

- Battista de Gasperi, Scritti vari di geografia e geologia, pubblicati a cura di Giotto Dainelli, Florencja 1922.
 Eckert M., Friedrich Ratzel als Lehrer, Geogr. Zft 1922 (7/8).
 Febbre, La terre et l'évolution humaine, introduction géographique à l'histoire, Paryż 1922.
 Joerg, Recent Geographical Work in Europa, Geogr. Review, N. York 1922 (3).

Kartografja (*Cartographie*).

- Artaria, Neue Eisenbahnkarte vom südöstlichen Mitteleuropa, Wiedeń 1922.
 Habenicht, Justhus Perthes' Seeatlas, Gotha 1922.
 Meyers Kleiner Handatlas, Lipsk 1922.
 (Nowa mapa Afryki), The Nat. Geogr. Magazin, Waszyngton 1922 (4).
 Ogilvie A. G., (Kartografja łacińskiej Ameryki), The Geogr. Review, N. York 1922.
 Praesent H., Das deutsche Seekartenwerk im letzten Jahrzehnt, Geogr. Anz. 1922 (9).
 Stiellers Handatlas, Gotha, 23 zeszytów, 1922.
 The Times Survey Atlas of the world, Londyn 1922.
 Velhagen und Klasing, Andrees Handatlas, 8. wyd. Bielefeld-Lipsk 1922.
 Velhagen und Klasing, Kleiner Handatlas, Bielefeld-Lipsk 1922.
 World Atlas of Commercial Geology I. Distribution of Mineral Production, II. Water Powers of the World, U. S. Geol. Survey, Waszyngton 1921.

Metodologia geograficzna (*Methodologie*).

- Brown Rudemore, Howart and Macfarlam, The scope of school geography, Oxford 1922, 158.
 Dix A., Geographische Bildung als Erfordernis der Gegenwart, Geogr. Zft 1922 (9/10).
 Kaiser H., Der Erdkundeunterricht in der Schule, Frankfurt 1922.
 Lehmann F. W. P., Der geographische Garten, Geogr. Anzeiger 1922 (7/8).

Leutenegger A., Begriff, Stellung und Einteilung der Geographie, Gotha 1922.

Noel, Some Notes on Photographic Equipments and Methode for Travellers, Geogr. Journal 1922, 1, 169—180.

Obst, Eine neue Geographie, Die Neue Geographie 1922, 4—13.

Wütschke J., Die politische Geographie im Unterricht, Geogr. Anzeiger 1922 (7/8).

Geografja regionalna (*Géographie régionale*).

Ogólne (*Général*).

Douglas J., Battlefields of the world-war, western and Southern Fronts, a study of Military Geography, Amer. Geogr. Soc., Research Series 3.

Grothe, Staaten und Völker nach dem Kriege, Heidelberg 1922.

Reed F. R. C., The Geology of the British Empire, Londyn 1922.

Reinhard, Das neue Weltbild der Weltkarte, Wrocław 1922.

Williamson J. A., A Short History of British Empire, Londyn 1922.

Europa (*Europe*).

Braun F., Die Urbevölkerung Europas und die Herkunft der Germanen, Berlin—Stuttgart—Lipsk 1922.

Valois G., La reconstruction économique de l'Europe, Paryż 1922.

Europa zachodnia (*Europe Atlantique*).

Bromeheard C. E. N., The influence of its geography on the Growth of London, Geogr. Journ., Londyn 1922 II. 125—135.

Broodbank J. G., History of the port of London, Londyn 1922. 532.

Léotard J., Le port de Marseille, Paryż 1922.

Martonne de E., Les regions géographiques de la France, Paryż 1921, 190.

Memoir of the Coalfields of Ireland, Dublin 1921, 396.

Tuckermann W., Das Saargebiet, Geogr. Zft 1922 (7/8).

Vallaux, Un petit pays de la vieille France: le Vendomois, La Géogr. 1922 (7/8).

Europa środkowa (*Europe centrale*).

Ahlmann H., Alpna (Alpy), Ymer 1922 (1).

Almagià, La nuova Austria, Riv. Geogr. Ital. 1922 (4/6).

Becker E., Die Volksdichte des Glatzer Berglandes und ihre Veränderungen von der Wende des XVIII. Jh. an unter dem Einfluss geographischer Factoren, Wrocław 1922.

Braun F., Zur geographischen und politischen Lage des Danziger Freistaates, Geogr. Zft 1922 (5/6).

Braun F., Von den Grenzen Neupolens, Geogr. Zft 1922.

- Braun F., Die östlichen Grenzländer Norddeutschlands, Bonn-Lipsk 1921.
- Cisar-Jand Polorny, The Czecho-Slovak Republic, a survey of its history and geography... and its economic resources, Londyn 1922.
- Dunau M., L'Autriche, Paryż 1922.
- Earstenn E., Was die Danziger Strassennamen erzählen, Gdańsk 1922.
- Eisenmann L., La Tchecoslovaquie, Paryż 1921, 126.
- Geisler W., Die Weichsellandschaft von Thorn bis Danzig, Brunświk 1922.
- Gradmann E., Das Steildach des deutschen Bauernhauses, Geogr. Zft 1922 (5/6).
- Haack H., Eisenbahn- und Verkehrskarte von Mitteleuropa, Berlin 1922.
- Haack H., Eisenbahn- und Verkehrskarte von Deutschland, Berlin 1922.
- Jaussmann, Uebersichtskarte der magnetischen Deklination in Deutschland mit der Epoche 1921, Pet. Mitt. 1922 (9).
- Heim A., Geologie der Schweiz, Zürich 1922.
- Hellmann G., Neue Untersuchungen über die Regenverhältnisse in Deutschland, Sitz. Ber. d. Ak. d. Wiss. 1922, Berlin.
- Hennig S., Die verkehrspolitische Bedeutung des Rheins, Geogr. Zft 1922 (9/10).
- Imhoff-Skopan, Architektonischer Atlas von Polen, Berlin 1921.
- Jäger E., Wirtschaftsgeographische Grundlagen der preussischen Zollvereinspolitik, Geogr. Zft 1922 (9/19).
- Jahresbericht des Reichsamts für Landesaufnahme 1920/1, Berlin 1922.
- Kranz W., Neuzeitliche relative Senkungen sowie seitliche Verschiebungen in Bayern und ihre Bedeutung für die Tektonik Süddeutschlands, Pet. Mitt. 1922 (7/8).
- Martonne De E., La Transsylvanie, Bull. Soc. Géogr. Lille 1922.
- Meyer R., Heimatkunde des Memelgebietes, 1922.
- Mager, Ostpreussen, Die natürlichen Grundlagen seiner Wirtschaft, eine Quelle deutscher Kraft, Veröff. Geogr. Inst. Königsberg IV, Hamburg 1922.
- Mortensen, Die natürlichen Grundlagen der Lithauischen Wirtschaft, Geogr. Zft 1922, 385—392.
- Naumann, Grundzüge der deutschen Volkskunde, Wiss. und Bildung 181, Lipsk 1922.
- Olbricht, Die Eiszeit in Deutschland und der vorgeschichtliche Mensch, Naturw. Wochenschr. 1922 (27).
- Penck A., Die letzte Hebung der Alpen, Zft d. Ges. f. Erdkunde, Berlin 1922.
- Reger J., Die Herkunft der Niederschläge in Norddeutschland, Meteor. Zft 1922.
- Roland L'Estrange Bryce, The Klagenfurt Plebiscite, Geogr. Journ. 1922 II. 112—125.

Soba R., Oberschlesien und seine Bedeutung für Breslau, Wrocław 1921.

Treves, The Lake of Geneva, Londyn 1922.

Volz W., Besiedlungskarte von Oberschlesien, Wrocław 1922.

Europa północna i wschodnia (*Europe du nord et d'est*).

Ahlmann, Norrland, the land of forests, waterfalls and iron mountains, a study of economic geography, Sztokholm 1922.

Lecarpentier G., Pays Scandinaves et Finlande, Paryż 1922, 246.

Regel K., Mensch und Wirtschaft in Nordrussland, Geogr. Zft 1922 (9/10).

Europa południowa (*Europe méridionale*).

Amore A., Constantinopoli e gli stretti, Soc. Ital. Esplor. geogr. e com., Medjolan 1922 (5/6).

Arias Gino, La questione meridionale (d' Italia), le fondamenta geografiche e storiche del problema, l' emigrazione, Bolonja 1922, 2 t.

Banse, Die deutsche Geographie in der Türkei vor, in und nach dem Kriege, Die Neue Geographie, 1922, 14—26.

Bouchie de Belle, La Macédonie et les Macédoniens, Paryż 1922.

Bourcart J., L' Albanie et les Albanais, Paris 1921, 264.

Brumatti A. e Grande S., Il Mediterraneo, Turyn 1922.

Dainelli G., La regione Balcanica, Florencja 1922.

Ibba Giras S., Le regioni livornea, volterrane e siennese nella difesa d' Italia sulla fronte marittima, Studio geografico militare, Livorno 1922.

Il cinquantenario dell' Istituto Geografico militare, L' Universo 1922, 743—751.

Lhéritier M., La Grèce, Paryż 1922.

Mousset A., Le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, Paryż 1921, 316.

Musoni, Jugoslavja e Italia. Riv. Geogr. Ital. 1922 (4/6).

Rühl A., Der spanische Nationalcharakter in seinen Beziehungen zum Wirtschaftsleben, Zft. d. Ges. f. Erdkunde, Berlin 1922.

Scano, Distribuzione, aumento e densità della popolazione italiana in rapporto all' altimetria dei centri abitati, Riv. Geogr. It. 1922.

Taubert, Landschaftskunde von Kreta, Mitt. Geogr. Ges. Hamburg 1922.

Toynbee A., The Western Question in Greece and Turkey, Londyn 1922, 420.

Azja (*Asie*).

Alvarez J., Description Geografica de la Isla de Formosa, Bol. Soc. Geogr. Madryd, 1922, 301—320.

Anderssens vetenskapliga argeten i Kina (Prof. Anderssens badania naukowe w Chinach), Ymer 1922, 129—163.

Bianchini L., I movimenti nazionalistiche nei paesi maomettani, Riv. Maritt. Rzym 1922 (9).

- Dresden O. I., Eine neue Bestimmung des Flächeninhalts der 18 Provinzen Chinas ohne Küsteninseln, *Pet. Mitt.* 1922 (9).
- Edmonds C. J., Lurista: Pish-i-Kuh and Bala Gariveh, *Geogr. Journ.* 1922 I 437—453.
- Hay W. R., Two years in Kurdistan, *Londyn* 1921, 383.
- Heron A. M., Geological Results of the Mt. Everest Expedition 1921, *Geogr. Journ.* 1922 I 418—437.
- Elwell-Sutton, The Tigris above Bagdad, *Geogr. Journ.* 1922 II 20—41.
- Howard Bury, Mount Everest: the Reconnaissance 1921, *Londyn* 1922, 356.
- Kanter, Der Löss von China, *Mitt. Geogr. Ges. Hamburg* 1922 (34).
- Kingdon Ward F., Through Western Yunnan, *Geogr. Journ.* 1922 II 195—205.
- Kluge T., Die historische Entwicklung der Bevölkerungsverhältnisse in Russisch-Armenien und den angrenzenden Gebieten, *Pet. Mitt.* 1922 (7/8).
- Lewis C. G., A Survey of the Euphrate Valley from Deir-es-Zor to Aleppo, *Geogr. Journ.* 1922 I 453—457.
- Montgomerie H. S., The Nikobar Islands, *Geogr. Journ.* 1922, 36—50 I.
- Malatesta G., La Mongolia e i suoi abitanti, *La Terra e la Vita*, Rzym 1922 (7).
- Manetti C., L'Anatolia, *Florenca* 1922, 238.
- Merzbacher G., Zur Kenntniss der Mongolei, *Geogr. Zft.* 1922 (5/6).
- Nowakowski St., Climatic Provinces of the Russian Far East in Relation to Human Activities, *Geogr. Review* 1922 (1).
- Philby H. St. J. B., The heart of Arabia, a record of travel and exploration, *Londyn* 1922.
- Regismanset C., Le miracle français en Asie, *Paryż* 1922.
- Rutter O., British North Borneo, *Londyn* 1922.
- Schmitthenner H., Die Insel Java, *Geogr. Zft* 1922 (5/6).
- Shuttleworth, Border Countries of the Pundjab Himalaya, *Geogr. Journ.* 1922 II (4).
- Sykes P., *Persia*, Oxford 1922.
- Teichman, Journeys through Kam (Eastern Tibet), *Geogr. Journ.* 1922 I 1—19.
- Vincente Vera, La expedicion de 1921 al monte Everest, *Bol. Soc. Geogr. Madryt* 1922 245—301.
- Wollaston A. F. R., The Natural History of South Western Tibet, *Geogr. Journ.* 1922 II 5—20.
- Yamasaki, Glaciation of the Japanese Mountains, *Amer. Journ. of Sc.* 1922 (2).

Afryka (Afryka).

- Alerci, Un viaggio in Eritrea, *Catania* 1922.
- Barns T. A., The Wunderland of the Eastern Congo, *Londyn* 1922, 288.

- Campbell Dugold, In the heart of Bantuland, Londyn 1922, 313.
- Direction des Territoires du Sud, Les Territoires du Sud de l'Algérie, Alger 1922.
- Dixey, The Physiography of Sierra Leone, Geogr. Journ. 1922 41—65.
- Ferdinand-Lop, La Tunisie et ses richesses, Paryż 1922, 193.
- Frobeniu L. und Wilm L., Atlas Africanus, Monachjum 1922.
- Frödin J., Västra Marockos Kulturzoner (Strefy kultury w zachodnim Maroko), Ymer 1922, 164—186.
- Grant C. F., Studies in North Africa, Londyn 1921, 256.
- Grühl, Der Nil und seine wirtschaftliche Nutzbarmachung in Aegypten, Stimmen des Orients 1922 (2).
- Hilton-Simpson, The influence of its Geography on the People of the Aures Massif, Algeria, Geogr. Journ. 1922 1 19—36.
- Hodson A., Notes on Abyssinian Lakes, Geogr. Journ. 1921, 65—67.
- Migeod F. W. H., Some Notes on the Lake Chad Region in British Territory, Geogr. Journ. 1922 II 359—369.
- Neveu-Lemaire, Tropisk Fransk Africa, Geogr. Tidskrift 1922, 195—202.
- Neviani A., Meteorite caduta il 16 ottobre 1919 nel territorio de Bur Hacaba nella Somalia Italiana, Bol. Soc. Geogr. It. 1922.
- Pegani U., Bengasi studio coloniale, Medjolan 1922.
- Rey C. F., Abyssinia and Abyssian of to-day, Geogr. Journ. 1922, II 177—195.
- Sabatier C., Le Transsaharien, Paryż 1922.
- Sarsfield-Hall E. E., Darfur, Geogr. Journ. 1922, 359—369.
- Statham I. C. B., Through Angola, a coming colony, Londyn 1922.
- Staff H. und Bennig E., Zur Morphogenie des Küstengebietes im südlichen DeutschOstafrika, Zentralbl. f. Min. Geol. u. Pal. 1922 (10).
- Sugliani V., Giacinto Brugiotti e la sua missione al Congo (1651—1653), Boll. Soc. Geogr. Ital. 1922 (5/6).
- Thorburn D. H., The Pibot river, Geogr. Journ. 1922, 210—218.
- Tedesco-Zammarano V., Impressioni di caccia in Somalia Italiana, Rzym 1922.
- Tedesco-Zammarano V., Alle sorgenti del Nilo Azzurro, Rzym-Medjolan 1922.

Z powodu braku miejsca literatura obca, odnosząca się do Australji, Ameryki, Krajów polarnych i Mórz podana będzie w numerze następnym.